

# Uloga i kompetencije učitelja u provedbi nastave likovne kulture

---

Šturlan, Paula

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:485499>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-26**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)



**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU**  
**UČITELJSKI FAKULTET**  
**ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

**Paula Šturlan**

**ULOGA I KOMPETENCIJE UČITELJA U PROVEDBI  
NASTAVE LIKOVNE KULTURE**

**Diplomski rad**

**Zagreb, rujan, 2022.**

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU**  
**UČITELJSKI FAKULTET**  
**ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

**Paula Šturlan**

**ULOGA I KOMPETENCIJE UČITELJA U PROVEDBI  
NASTAVE LIKOVNE KULTURE**

**Diplomski rad**

**Mentor rada:**

**doc. dr. sc. Marijana Županić Benić**

**Zagreb, rujan, 2022.**

## Zahvale

*Zahvaljujem mentorici doc. dr. sc. Marijani Županić Benić na stručnom znanju i savjetima koje je podijelila sa mnom. Također, hvala na strpljenju, podršci i razumijevanju.*

*Isto tako, zahvaljujem se prijateljicama, kolegicama i mom dečku koji su uvijek bili uz mene i ohrabivali me na svakom koraku mog studiranja.*

*Posebnu zahvalu pridajem svojim roditeljima, bratu i sestri koji su najviše zaslužni za moj uspjeh, uvijek su me bodrili i vjerovali u mene. Njihova bezuvjetna ljubav i podrška bili su izvor moje energije koja mi je omogućila da prevladam svaku prepreku i ostvarim svoj cilj.*

## **Sažetak**

Predmet Likovna kultura provodi se u svrhu oblikovanja učenikovog identiteta, spoznavanja sebe i svijeta oko sebe, buđenja učenikovog kreativnog i kritičkog mišljenja. Prije svega, svrha nastave likovne kulture je učenika likovno opismeniti i najvažnije naučiti ga da gleda. Iza svakog uspješno provedenog nastavnog sata likovne kulture stoji kompetentan učitelj koji zna svoju ulogu. Učitelj nikada nije previše kompetentan, uvijek ima prostora za napredak i daljnje usavršavanje.

Rad se sastoji od teorijskog i istraživačkog djela. U teorijskom djelu upoznaju se karakteristike učitelja 21. stoljeća, likovna kultura u nastavnom kurikulumu, kompetencije učitelja te uloga učitelja u provedbi nastave likovne kulture. Istraživanje je provedeno temeljem anketnog upitnika u kojem se ispituje samoprocjena kompetencija i uloge učitelja u provedbi nastave likovne kulture.

Ključne riječi: *Likovna kultura, kompetencije, uloga, učitelj, učenik*

## **Summary**

The subject of Art Education is carried out with the purpose of forming the pupil's identity, understanding yourself and the world around you, awakening of the pupil's creative and critical thinking. First and foremost, the purpose of Art Education is to teach the pupils how to be artistically literate and how to see the world from many different perspectives. Behind every successful Art Education class, there is a competent teacher who knows his role. A teacher can never be too competent, there is always room for improvement and further advancement.

This paper consists of two parts, the theoretical and the research part. In the theoretical part shows the characteristics of the 21. century teacher, Art Education in the curriculum, the competencies of the teacher and the teacher's role in the implementation of Art Education classes. The search was conducted by a survey questionnaire which examined the self evaluation of competencies and the teacher's role in the implementation of Art Education classes.

Keywords: *Art class, competencies, the role, teacher, student*

## Table of Contents

1. Uvod .....	1
2. Učitelj 21. stoljeća .....	1
3. Likovna kultura u nastavnom kurikulumu .....	3
3.1. Ciljevi nastave likovne kulture .....	4
3.2. Nastavne metode .....	5
3.3. Oblici i načini rada .....	6
4. Kompetencije učitelja .....	7
4.1. Dimenzije pedagoške kompetencije .....	8
4.2. Dimenzije didaktičke kompetencije .....	10
5. Uloga učitelja u provedbi nastave likovne kulture .....	13
5.1. Poticanje stvaralaštva i kreativnosti .....	13
5.2. Šablone i ometanje kreativnosti u likovnom radu .....	15
5.3. Daroviti učenici .....	16
5.4. Međupredmetna korelacija .....	18
6. Metodologija istraživanja .....	18
6.1. Uzorak .....	19
6.2. Instrument istraživanja .....	21
6.3. Postupak .....	22
7. Rezultati i interpretacija rezultata .....	22
7.1. Posjedovanje znanja i sposobnosti za provedbu nastave likovne kulture .....	23
7.2. Sposobnost određivanja zadatka i cilja poučavanja nastavnih sadržaja likovne kulture ....	25
7.3. Primjena suvremenih nastavnih metoda u nastavi likovne kulture .....	27
7.4. Sposobnost vrednovanja i ocjenjivanja dječjih likovnih radova .....	29
7.5. Poticanje učenika na kritičko i kreativno mišljenje te izražavanje u nastavi likovne kulture	31
7.6. Korištenje likovno umjetničkog djela na satu likovne kulture .....	33
7.7. Posjedovanje znanja i vještina za rad s likovno darovitim učenicima .....	35
7.8. Primjena međupredmetne korelacije .....	36
7.9. Posjet umjetničkih događaja i kulurno – znanstvenih ustanova .....	37
7.10. Mišljenja učitelja o njihovoj osnovnoj ulozi u provedbi nastave likovne kulture .....	38
8. Rasprava .....	40
9. Zaključak .....	41
10. Literatura .....	43

11. Prilozi.....	46
Izjava o samostalnoj izradi rada .....	51

## **1. Uvod**

Predmet Likovne kulture svojim sadržajima, nastavnim metodama i oblicima rada potiče stvaralaštvo i radne sposobnosti učenika koji svaki zadatak rješava samostalno, u skladu sa svojim mogućnostima te prema vlastitim iskustvima i interesu (Roca, 1979). Provedbom nastave likovne kulture potiču se kognitivna, afektivna i psihomotorna područja razvoja djeteta (Tomljenović i Novaković, 2013). Likovno stvaralaštvo učenicima omogućuje izražavanje svojih emocija, misli i stavova verbalnim i neverbalnim putem, stoga vještine stečene likovnim odgojem i obrazovanjem učenicima pomažu u ostalim životnim situacijama (Lindström, 2009). Provedbom nastave likovne kulture učenici zadovoljavaju svoje potrebe kreativnosti, stvaranja, iskazivanja sposobnosti, znanja i vještina. Naučiti učenike gledati, misliti, osjetiti, raditi i logično zaključivati osnovni je cilj nastave likovne kulture, a kako bi učitelj to mogao ostvariti potrebno je da posjeduje određene kompetencije. Biti kompetentan učitelj znači imati jako dobro razvijene kompetencije na raznim područjima. Bitne su njegove osobine, vještina poučavanja, metode i strategije koje koristi, ali i motivacija za rad i upoznavanje s novom tehnologijom koja će mu uvelike pomoći u nastavi. Zainteresiranost učenika za nastavne sadržaje najvećim dijelom ovisi o učitelju i njegovim sposobnostima organiziranja nastavnog sata. Zato je bitno da učitelj svaki sat učini zanimljivim i na taj način u učenicima probudi želju za učenjem, ali i želju za daljnjim samostalnim istraživanjem određenog sadržaja. Također, jedan od najvažnijih aspekata koji čine kvalitetnog učitelja je njegovo cjeloživotno obrazovanje i usavršavanje. Sve te kompetencije su neizbježne i nezamjenjive jer imaju značajan utjecaj na kvalitetu cjelokupnog odgojno - obrazovnog sustava.

## **2. Učitelj 21. stoljeća**

Doba 21. stoljeća, kao i svako novo razdoblje koje dolazi, sa sobom donosi brojne promjene koje ostavljaju veliki utjecaj na cjelokupno društvo. Tako i u ovom slučaju, ni učitelji nisu pošteđeni promjena. Upravo zbog tih promjena koje se neprestano odvijaju, učitelj 21. stoljeća mora prihvatiti činjenicu da njegovo obrazovanje i usavršavanje zapravo nikada ne prestaje. Brz razvoj tehnologije, od učitelja, zahtijeva njeno poznavanje i razumijevanje. Budući da u današnje vrijeme djeca s lakoćom prate te promjene, učitelj ne smije nikako zaostajati za njima. On se upoznaje sa suvremenom tehnologijom, shvaća na koje načine ona funkcionira te koje



sve prednosti sa sobom donosi. Također, učiteljevo poznavanje tehnologije i medija bitno je kako bi djeci mogao ukazati i na negativne strane koje virtualni svijet sa sobom može donijeti. Kao kvalitetnom učitelju 21. stoljeća, kakvim svi žele postati, svakom je nastavniku u interesu postići isti cilj. Cilj koji se odnosi na to da sebe učini nepotrebnim, odnosno da djecu osposobi za samostalno učenje i daljnje razvijanje kognitivnih, emocionalnih i radnih sposobnosti. Upravo se ovdje javlja glavna zadaća obrazovne tehnologije, koja se odnosi na to da učiteljima pruži razne mogućnosti kojima mogu rasteretiti i sebe i svoje učenike te povećati njihovu angažiranost vezanu uz nastavni sadržaj. Nastavna tehnologija također ne smije zamijeniti učitelja. On je taj koji organizira i vodi nastavni proces, a dobri alati samo proširuju njegovu sposobnost da stvori plodnu sredinu za učenje (Skok, 1999). Jedan od najvažnijih aspekata koji utječe na izbor metoda i načina poučavanja je učiteljevo poznavanje njegovih učenika. Načini na koje oni razmišljaju, uče i shvaćaju svijet igraju veliku ulogu pri definiranju strategija koje će učitelj koristiti. On svoje nastavničke metode bira sukladno sa sposobnostima djece te pritom uvažava njihove razlike. Prije svega, učitelj 21. stoljeća treba znati kako stvoriti radnu atmosferu u kojoj bi bili uključeni svi učenici. Stanje prilikom kojeg učenici neće stvarati negativne misli i razmišljati o neuspjehu, već o tome kako su sposobni svojim radom doći do uspjeha. Atmosferu koja će učeniku omogućiti zadovoljstvo zbog ostvarenja ciljeva vlastitim istraživanjem, ali tom zadovoljstvu ujedno pridružiti i smisao učenja. Učitelj treba uložiti napor u to da znanje učini pristupačnim jer će djeca na taj način više sudjelovati u nastavi, odnosno više učiti. Njegov pristup ne smije biti takav da uzalud troši energiju djeteta, već da potiče motivaciju, ispunjenost nakon obavljenog rada te odgovarajuću želju za napredovanjem. Učitelj treba biti sposoban ukloniti sve negativnosti i smetnje iz učenikovog rada. Treba moći ukloniti sve izvore zabrinutosti i svakom pružiti mogućnost razvijanja i osjećanja vrijednim, koliko god je to moguće (Barth, 2004). Zato se u razredu treba stvoriti jedna ugodna, opuštajuća atmosfera koja potiče prijateljsko ponašanje. Učitelj koji svoj rad želi učiniti suvremenim i koji želi biti kompatibilan za rad u nastavi 21. stoljeća mora se odmaknuti od tradicionalnog viđenja nastave te treba znati potisnuti dosadu. Treba odabrati odgovarajući oblik koji je prikladan za definiranje znanja koje se poučava i onda izvući bitne elemente u odnosu na cilj usvajanja (Barth, 2004). Sjedilačko, gledalačko, slušalačko nastava, u kojoj je učenik pasivni upijač znanja, neće djecu navesti do toga da aktivno i samostalno razmišljaju, propituju pojave i donose zaključke. Svatko informacije najbolje usvaja čineći i zbog tog razloga, učitelj 21. stoljeća traži akciju, sudjelovanje i kretanje te uključivanje svih glavnih osjetila (Dryden i Vos, 2001). On u svom radu treba znati primijeniti suvremenu obrazovnu tehnologiju, poput različitih medijskih alata za ponavljanje, igara ili videozapisa, kojom će djeci učenje učiniti

zabavnim i privlačnim. Korištenje virtualne učionice ima pozitivan motivacijski učinak zbog novog načina rada koji je sve bliži mladima danas. Upravo tim napredovanjem i razvojem vlastitih metoda poučavanja, učitelj dobiva na ekonomičnosti, brzini i kvaliteti obavljanja zadataka, a učenici lakše i brže usvajaju određena znanja i vještine. Pri objašnjavanju i savladavanju novog nastavnog sadržaja važno je da učitelj ne koristi apstraktne pojmove, već da se kreće od nečeg što je djeci bliže i razumljivije prema onome što je složenije. Također, bitno je unošenje primjera s kojima djeca mogu poistovjetiti novi nastavni sadržaj ili koji im mogu prikazati kako naučeno znanje mogu primijeniti u stvarnim situacijama. Obradu nastavnog sadržaja unutar nastavnog sata, učitelj bi trebao razložiti na manje cjeline između kojih će se ubaciti igre, zanimljivi videoisječci, rasprave ili neke druge radnje. Na taj način, učenici ne pamte samo informacije iznesene na početku ili kraju, već dolazi do promjene stanja unutar sata, koja onda omogućava pamćenje svih dijelova nastavne jedinice (Dryden i Vos, 2001). Grupni ili radovi u paru dobar su način za aktivno stjecanje znanja prilikom kojeg učenici sami dolaze do određenih zaključaka te pripremaju vlastite prikaze glavnih dijelova gradiva. Prilikom takvog rada učenik i učitelj zamijene uloge te učenici dobivaju barem djelomičnu sliku o tome kako je to izlagati i objašnjavati drugima. Takvi radovi imaju veliku vrijednost i u odgojnom procesu. Djeca prilikom grupnog rada uče izmjenjivati ideje s drugima, uvažavati tuđa mišljenja te poštivati druge. Simulacije ili igre uloga također imaju veliki značaj u stjecanju znanja. Učitelj 21. stoljeća zna kako iskoristi razlike unutar grupa. Zna da karakteristike koje čine svakog pojedinca mogu uvelike pridonijeti nastavi te biti odličan alat za učenje.

### **3. Likovna kultura u nastavnom kurikulumu**

Pojam kurikuluma javio se još na granici 16. i 17. stoljeća, a označavao je redoslijed učenja gradiva po godištima (Jurčić, 2012). Nastavni kurikulum sadrži ciljeve učenja i poučavanja, sadržaje učenja i poučavanja, nastavne planove i stilove, odnosno u njemu je sadržan ukupan proces učenja i poučavanja (Jurčić, 2012). Milat (2005, str. 201) daje definiciju kurikuluma: „Kurikulum je sustav metodološki precizno odabranih, strukturiranih i metodički oblikovanih sadržaja i pedagoških aktivnosti školovanja određen svrhom, vrstom, oblikom i razinom škole za koju je izrađen.“ Svrha školovanja je osposobiti učenika da se snalazi i uspješno djeluje u svom životnom okruženju. Za takvo djelovanje potrebna su brojna znanja, vještine i sposobnosti. S obzirom na to, svaki kurikulum mora obuhvaćati aktivnosti i sadržaje koji će

učeniku omogućiti razvoj tih znanja, vještina i sposobnosti (Milat, 2005). Raznim odgojno – obrazovnim područjima određuju se osnovne kompetencije učenika. Nacionalni okvirni kurikulum obuhvaća sedam odgojno – obrazovnih područja: jezično - komunikacijsko, matematičko, prirodoslovno, tehničko i informatičko, društveno - humanističko, umjetničko te tjelesno i zdravstveno (Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje, 2011). Predmet Likovne kulture spada u umjetnička područja. Umjetničkim područjem želi se osposobiti učenike za razumijevanje umjetnosti i za sudjelovanje u istoj, kroz umjetnost upoznaju sebe i svijet oko sebe. Umjetnička djela glavni su pokretači nastave likovne kulture. Promatranjem i upoznavanjem umjetničkih djela mogu se probuditi razni osjećaji, na temelju njih razvijaju se kognitivne sposobnosti te kreativno i kritičko promišljanje. Također, analizirajući i razgovarajući o djelu koristimo likovni jezik pa je umjetničko djelo temelj za učenje likovnog jezika. (Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje, 2011). Satnica nastavnog predmeta Likovne kulture propisana kurikulumom iznosi 35 sati godišnje, odnosno jedan školski sat tjedno. Predmet Likovna kultura provodi se u svrhu oblikovanja učenikovog identiteta, spoznavanja sebe i svijeta oko sebe, buđenja učenikovog kreativnog i kritičkog mišljenja. Prije svega, svrha nastave likovne kulture je učenika likovno opismeniti i najvažnije naučiti ga da gleda.

### *3.1. Ciljevi nastave likovne kulture*

Metodika likovne kulture je disciplina koja proučava odgojno obrazovni rad, ciljeve, zadatke, sadržaje, organizaciju i sami proces likovnog odgoja (Karlavaris, 1991). Za uspješnost nastave likovne kulture nužno je razumjeti njezine ciljeve i svrhu te ih smislenim načinima i metodama provesti u praksi (Tomljenović i Novaković, 2013). Grgurić i Jakubin (1996) ciljeve nastave likovne kulture dijele na odgojne i obrazovne. Obrazovni ciljevi podrazumijevaju usvajanje znanja i razvoj sposobnosti. Kada je riječ o usvajanju znanja ono se odnosi na teoriju likovne umjetnosti, temeljna znanja iz njezine povijesti, tehnike likovnog izražavanja, uočavanje problema na umjetničkim djelima ili reprodukcijama. Sposobnost je kvaliteta ličnosti koja je formirana tako da uspješno obavlja neku djelatnost (Poljak, 1970). Kako bi obrazovni ciljevi bili ispunjeni važan je razvoj intelektualnih, senzornih, praktičnih sposobnosti te sposobnosti izražavanja. Odgojni ciljevi razvijaju se i ostvaruju kroz nastavne aktivnosti likovne kulture, a odnose se na moralne, estetske i radne vrijednosti. Kroz spomenute aktivnosti učenici stvaraju vlastite stavove i mišljenja u kreativnom i kritičkom smislu. Uviđaju važnost praktičnog rada

te uz pomoć njega razvijaju aktivnost, upornost, samostalnost, strpljivost, socijalizaciju. Učenje i poučavanje likovne kulture uključuje i Bloomovu taksonomiju obrazovnih ciljeva. U tom smislu ciljevi sata se odnose na kognitivne, psihomotorne i afektivne. Kognitivni ciljevi očituju se u znanju i spoznaji, psihomotorni se odnose na vještine i tjelesne aktivnosti, dok afektivni ciljevi obuhvaćaju motivaciju, stavove i interese (Tacol, 2003).

### *3.2. Nastavne metode*

Nastavnim metodama ostvaruju se ciljevi nastave likovne kulture. Predmet Likovne kulture je jedinstven te zahtjeva dinamiku i kreativnost. Upravo zbog toga nastavne metode moraju biti raznolike i prilagođene određenoj situaciji i sadržaju sata (Tomljenović, 2016).

Metoda usmenog izlaganja neophodna je za svaki nastavni predmet, a u likovnoj kulturi se primjenjuje pri upoznavanju učenika sa likovnim zadatkom i sadržajem rada, pri objašnjavanju materijala i sredstva likovnog izražavanja. Važno je da usmena izlaganja budu što sažetija i artikuliranija kako bi učenici shvatili zadatak i uspješno ga proveli. Metoda razgovora prisutna je tijekom cijelog nastavnog sata, učitelj je u stalnoj interakciji s učenicima i u svakom trenutku spreman na njihova pitanja. Ova metoda je najzastupljenija na početku sata kada se objašnjava sadržaj, za vrijeme promatranja umjetničkog djela, tj. reprodukcije te na kraju sata kada se analiziraju i vrednuju učnički radovi. Metoda razgovora vrlo je važna za učenike jer na taj način izražavaju svoje dojmove o likovnoj umjetnosti, pri tome je vrlo važno da im se omogući pozitivna atmosfera u kojoj se neće bojati iznijeti svoj stav i svoje mišljenje. Metoda rada s tekstom nije karakteristična za nastavu likovne kulture, no valja je spomenuti budući da je prisutna u situacijama iščitavanja teksta sa spomenika kulture, čitanja priča ili teksta predstava na temelju čega se kreiraju određeni likovni zadatci, upoznavanja sa životopisima slavnih umjetnika te izradi plakata (Roca, 1979). „Metodu demonstracije čini pokazivanje svega što se doživljava percepcijom“ (Grugić i Jakubin, 1996; str. 102). Demonstracijom učenici uče načine i mogućnosti korištenja materijala i tehnika, upoznaju razne karakteristike oblika, boje i strukture nekog predmeta. Demonstracija omogućava učenicima izravan vizualni kontakt s reprodukcijom, likovnim djelom, maketama građevinskih objekata ili planova gradova, naselja. Sposobnost promatranja i uočavanja neophodna je za nastavu likovne kulture, a metoda demonstracije referirana je upravo na osjet vida i razvoj vizualne percepcije učenika. Krajnji cilj promatranja je učenikovo aktivno promatranje umjetničkih djela. Pri posjetu muzeju, galerijama, izložbama također se primjenjuje metoda demonstracije, tj. promatranje (Roca,

1979). Naravno, uz pojam promatranja veže se i sama metoda analitičkog promatranja koju karakterizira glasovno opisivanje viđenoga. Učenici analitički promatraju elemente umjetničkog djela, reprodukcije ili učenikovog rada i izražavaju ono što vide (Huzjak, 2013). Likovni scenarij je još jedna metoda rada u nastavi likovne kulture, njezin cilj je otkriti likovni problem, a izražava se pomoću riječi, slike, glazbe i pokreta. Metodu građenja čini slaganje likovnih elemenata jedan do drugoga u različitim pravcima, a metoda kombiniranja podrazumijeva kombiniranje, tj. miješanje raznih elemenata u likovnoj kulturi. Izokretanjem i korištenjem likovnih elemenata na različite načine primjenjujemo metodu variranja. Već gotove oblike i strukture možemo razlagati i opet ih uklopiti u novi oblik, tada je riječ o metodi razlaganja (Grgurić i Jakubin, 1996).

### *3.3. Oblici i načini rada*

Isto kao i nastavne metode i oblici rada zahtijevaju raznolikost, dinamičnost i kreativnost. Oblici rada kao socijalni oblici nastave su: frontalni rad, individualni rad, grupni rad te rad u parovima. Frontalni oblik rada je neizostavni dio nastave koji se primjenjuje već u motivaciji opisivanjem zadatka, objašnjavanjem i demonstriranjem tehnika. Zapravo, svako učiteljevo prenošenje informacija učeniku leži na frontalnom obliku rada koji se ne mora nužno odvijati u učionici, može se obavljati i na mjestima poput muzeja ili galerija. U nastavi likovne kulture najčešće se provodi individualni oblik rada koji učenicima omogućuje samostalan i originalan način rješavanja likovnog zadatka. Za ovaj oblik rada važno je uzeti u obzir individualne specifičnosti pojedinca koje se očituju u izražavanju bojom, crtežom, u grafičkom izražavanju te oblikovanju forme. Isto tako, učitelj treba dobro poznavati učenikove mogućnosti, osobine i karakteristike. Kako bi se uočile specifične kvalitete i nedostaci učenika potrebno je pratiti razvijanje učenikovog likovnog izražavanja. Grupni rad je vrlo poželjan oblik u nastavi likovne kulture budući da potiče socijalizaciju, kolektivni rad, komunikaciju, učenici moraju biti složni i odgovorni, dijeliti odgovornost sa ostalim članovima grupe, mogu izražavati svoje stvaralaštvo pred drugima i time stjecati samopouzdanje (Roca, 1979). Učenici generalno vole raditi u grupama jer je rješavanje likovnog problema zabavnije uz prijatelje i više kreativnih ideja. Rad u paru je koristan oblik za uspostavu razredne discipline na način da se „brbljanje“ učenika pretvara u produktivan razgovor i rad (Jurčić, 2012).

Načini rada u nastavi likovne kulture su: prema promatranju, nakon promatranja, prema sjećanju, prema zamišljanju te prema izmišljanju. Prema promatranju odnosi se na način da se

motiv gleda, opisuje pa prikazuje, kada se likovni zadatak radi nakon promatranja tada se učenici trebaju prisjetiti promatranog i prema tome izvršiti zadatak. Kada je riječ o načinu u kojem se učenici moraju sjetiti, tada se motiv ne gleda, niti opisuje. Rješavanje zadatka prema zamišljanju odnosi se na zamišljanje onoga što postoji, a prema izmišljanju izmišljanje onoga što ne postoji. (Huzjak, 2008) U nastavi likovne kulture obično se koristi jedan način rada, no ovisno o motivu mogu se kombinirati i dva.

#### **4. Kompetencije učitelja**

U svakom području ljudskog rada potrebne su bar neke kompetencije. Što je ljudski rad zahtjevniji, složeniji i odgovorniji to je potrebno više kompetencija (Jurčić, 2012). Kompetencije obuhvaćaju kombinaciju znanja, vještina, stajališta, osobnih karakteristika koje omogućuju pojedincu aktivno sudjelovanje u nekoj situaciji te analiziranje i interpretiranje te situacije (Hrvatić, 2007). Posao učitelja je itekako složen i odgovoran prema tome zahtjeva mnogobrojne kompetencije. „Učitelj - jedna je od rijetkih osoba koje pamtimo cijeloga života. To je osoba od koje često očekujemo da u određenim situacijama zamijeni roditelja, psihologa, sociologa, defektologa, glumca, pjevača, plesača, slikara, sportaša i još mnogo toga ako to situacija od njega traži. Učitelj predstavlja sinergiju mnoštva osoba koje imaju jedan zajednički cilj – odgoj i obrazovanje mladoga čovjeka.“ (Vanek, Maras i Karabin, 2021, str. 350) Kako bi učitelj uspješno odgojio i obrazovao mladog čovjeka potrebno je da posjeduje određene kompetencije. Jurčić (2012) kompetencije učitelja definira kao stručnost koju priznaju oni s kojima radi (učenici i roditelji), temeljena na znanju, sposobnostima i vrijednostima. Tomljenović i Novaković (2017) govore da se kompetencije učitelja očitavaju u brzom i efikasnoj prilagodbi nepredvidljivim i neočekivanim situacijama u nastavi, poticanju učenika na samostalnost i rad, razvoju učenikove osobnosti te suvremenim nastavnim metodama i strategijama. Posjedovanjem takvih kompetencija učitelji su osposobljeni za suvremeni pristup u provedbi nastave likovne kulture. Kompetentan učitelj učenicima osigurava kontinuirani razvoj njihovog intelektualnog, moralnog, estetskog, radnog i motoričkog razvoja. Kompetentnost učitelja je ogledalo njegova autoriteta u odgoju i obrazovanju učenika, ali i u odnosu s roditeljima. Kompetencije učitelja najviše se odražavaju na same učenike, o njima naravno ovisi učenikov uspjeh, no isto tako i učenikov doživljaj i zadovoljstvo školom. Postoje dvije dimenzije pomoću kojih se promatra kompetentnost učitelja, to su pedagoška i didaktička.

#### *4.1. Dimenzije pedagoške kompetencije*

Dimenzije pedagoške kompetencije zadiru u sva nastavna područja te učitelju omogućuju efikasnost pri rješavanju raznih problema i situacija. Postoji osam dimenzija pedagoške kompetencije važnih za uspješnu provedbu bilo kojeg nastavnog predmeta pa tako i predmeta Likovne kulture. Riječ je o osobnoj, komunikacijskoj, analitičkoj, socijalnoj, emotivnoj, interkulturalnoj, razvojnoj kompetenciji te vještinama u rješavanju problema. Osobna kompetencija odnosi se na individualan pristup i poštivanje različitih osobina svakog učenika. Vrlo je važno razgovarati s učenikom, promatrati ga, analizirati i naposljetku upoznati ga. Kada učitelj upozna učenika uvidjeti će njegovu specifičnost u određenom području te zaključiti koje osobine treba poticati, a na kojima raditi i popraviti ih. U tom slučaju učitelj treba biti pun razumijevanja, empatičnosti, strpljenja, objektivnosti, smirenosti, dobrog raspoloženja te najvažnije, mora biti sposoban izabrati ispravno rješenje, tj. ponašanje u pojedinoj situaciji (Jurčić, 2014). Za predmet Likovne kulture je važno naglasiti da svako dijete umjetnost doživljava na svoj način i pri tome je važno prihvaćanje različitosti. Isto tako, djeca imaju različite motoričke sposobnosti i različite vještine te je u nastavi likovne kulture individualan pristup neophodan. Komunikacijska kompetencija odnosi se na učiteljevu vještinu uspostavljanja razgovora s učenicima u kojoj obje strane iznose informacije, ideje i mišljenja. Potrebno je izgraditi pozitivno i poticajno razredno ozračje u kojem će se učenici osjećati slobodno iznijeti svoj stav, bez prisutnosti straha i nelagode. U nastavi likovne kulture komunikacijska kompetencija ima veliki značaj. Neizostavna je pri iznošenju kritičkog i kreativnog mišljenja, u analiziranju umjetničkih djela ili reprodukcija, analiziranju radova na kraju sata, samoprocjeni ili vršnjačkoj procjeni, iznošenju ideja i dogovaranju prilikom radu u paru ili grupi. Informacije o tijeku nastavnog sata dobivaju se pomoću analitičke kompetencije, ona se očituje u analizi učenikove motivacije, shvaćanja, uspješnosti realizacije ciljeva, tj. sveukupnom kvalitetom učenja na nastavnom satu. Učenici nekada znaju pogrešno shvatiti likovni zadatak ili likovnu tehniku pa je prisutnost analitičke kompetencije potrebna kroz cijeli sat. O socijalnoj kompetenciji ne ovisi samo učiteljev odnos s učenicima, već i s roditeljima i drugim djelatnicima škole. O socijalnoj kompetenciji nastavnika Jurčić (2014) navodi sljedeće: „Da bi se prepoznalo kao izgrađena socijalna umijeća, nužno ga je utemeljiti na vlastitoj sposobnosti suradnje i timskoga rada, uljudnosti i ljubaznosti, sposobnosti svladavanja konflikta, toleranciji, autoritetu, pristupačnosti, popularnosti, rješavanju zajedničkih problema i slično te na socijalno odgovornom ponašanju kakvo zahtijeva škola, a koje se odnosi na

poštovanje i prihvaćanje pravila i običaja.“ Učitelj bi svojom socijalnom kompetencijom učenike trebao usmjeravati i poticati na pozitivno djelovanje, naučiti ih da surađuju, slušaju druge, uvažavaju različitosti, rješavaju probleme nenasilnim putem, budu pravedni, izgrađuju prijateljske odnose te brinu o sebi i drugima (Jurčić, 2014). Socijalna kompetencija učenika u likovnom iznimno je bitna za oblik rada u paru i grupi. Emocionalnu kompetenciju Arnold (2008) definira kao sposobnost čovjeka da spozna vlastite i tuđe emocije te da se može izboriti s njima. Učitelj koji prepoznaje emocije pojedinog učenika i shvaća kako one motiviraju njegovo ponašanje, koji je sposoban uočiti na koji su način učenikova kognitivna stanja povezana s tim emocijama i može ih kvalitetno usmjeriti, spreman je učinkovito odgovoriti na njegove individualne potrebe (Jennings i Greenberg, 2009). Likovna kultura omogućava razvoj socijalnih vještina te potiče razvoj emocionalne inteligencije. Kao nevizualni likovni motiv može biti zadana i određena emocija, analiza radova s motivom emocija učitelju pomaže da dublje upozna učenika. „Nevizualni poticaji mogu otvoriti vrata prema unutarnjem svijetu i potaknuti veću kreativnost te pružiti bolju mogućnost djetetu da otkriva i prepoznaje emocije i iskaže ih vizualnim rječnikom, a u nekim situacijama na taj način ublaži i emocionalnu nelagodu“ (Bilić, Balić Šimrak i Kiseljak, 2012, str. 3). Interkulturalna kompetencija učitelja odnosi se na razvoj razredne kulture koja uključuje razumijevanje i poštovanje različitih životnih stilova učenika, tradicija, običaja, kultura o kojima valja iznositi mišljenja, uspoređivati ih te pronalaziti razlike i sličnosti (Jurčić, 2014). Interkulturalno kompetentan učitelj uspostaviti će pozitivnu razrednu atmosferu bez izoliranja i predrasuda te otvorenu za različitosti. Razvojno kompetentan učitelj ima viziju vlastitog znanja te kritički pogled na svoje pedagoške i didaktičke uspjehe u procesu odgoja i obrazovanja. Takav učitelj prati nove teorije, sadržaje i spoznaje kako bi razvijao svoju kompetentnost revolucionarnim sposobnostima i znanjem koji će mu omogućiti kvalitetnije i zanimljivije nastavne sate (Jurčić, 2014). Kompetentnost učitelja očituje se i u vještinama rješavanja problema u raznim situacijama nastavnog sata. Za tu vještinu potrebno je poznavati učenike, prepoznati i reagirati na njihove individualne potrebe, imati objektivna očekivanja, ohrabrivati ih i pohvaliti za trud. Takva kompetencija očituje se i u odabiru prikladnog sadržaja, nastavnih metoda, oblika i načina rada te ciljeva nastavnog sata. U nastavi Likovne kulture važno je odabrati odgovarajuće nastavne metode, oblike i načine rada koji će učenike motivirati na rad. Isto tako, učenicima treba dati slobodu u izražavanju i dopustiti im iznošenje vlastitih ideja.



## *4.2. Dimenzije didaktičke kompetencije*

Jurčić (2014) navodi pet područja kompetentnog djelovanja učitelja: kompetencije učitelja u području metodologije izgradnje predmetnog kurikulumu, kompetencije učitelja u području organizacije i vođenja odgojno – obrazovnog procesa, kompetencije učitelja u području utvrđivanja učenikova postignuća u školi, kompetencije učitelja u području oblikovanja razrednog ozračja te kompetencije učitelja u području odgojnog partnerstva s roditeljima. Područje metodologije izgradnje predmetnog kurikulumu odnosi se na primjenu nastavnih metoda, socijalnih oblika rada, didaktičkih sustava nastave i didaktičkih načela imajući u vidu odgojno-obrazovne ciljeve i sadržaj nastavnog procesa. Predmetni kurikulum treba obuhvaćati ciljeve učenja, sadržaj učenja, situacije i strategije učenja i poučavanja, vrednovanje postignuća učenika te samovrednovanje rada. Primjerenim odabirom metodologije izgradnje predmetnog kurikulumu učitelj stvara produktivno, kreativno i motivirajuće ozračje u kojem ima prostora za individualni pristup određenim učenicima.

Kompetencije učitelja u području organizacije i vođenja odgojno – obrazovnog procesa nužne su za kvalitetno izvođenje nastave. Organizacija odgojno – obrazovnog procesa podrazumijeva proces smislenog i konstruktivnog učenja, preciznu i razumljivu prezentaciju novih sadržaja, predviđanje nastavnih situacija i postavljanje ciljeva sukladno tome te odabir primjerene metodologije izgradnje predmetnog kurikulumu. Vođenje odgojno – obrazovnog procesa odnosi se na konkretan nastavni sat u kojem učitelj, zajedno s učenicima, na početku sata dogovara metode, oblike i načine rada uzimajući u obzir trenutnu situaciju, raspoloženje, interese i potrebe učenika (Bognar i Matijević, 2002). U Likovnoj kulturi u uvodnom dijelu sata učenike se upoznaje s tehnikom kojom će se raditi na satu i priprema se mjesto za rad. U srednjem dijelu sata učenicima se kreativnim načinima objašnjavaju likovni pojmovi i motivi te ih se tako motivira za daljnji rad. Tehniku i likovne pojmove učenici uočavaju te proučavaju i na likovnom djelu. Peić (1990.) navodi oko kao osnovni element gledanja likovnog djela. U likovnoj umjetnosti važan je i govor, a kako bi se moglo doživjeti umjetničko djelo potrebno je poznavati likovni jezik koji je osobito važan za učitelje jer pomoću njega učenicima objašnjavaju sadržaj umjetničkog djela. Vrlo je teško razumijeti umjetničko djelo stoga učitelj treba biti dobro potkovano znanjem o likovnim tehnikama, materijalima i likovnom jeziku kako bi ga mogao prenijeti na učenike. Slijedi najava sata u kojoj učenici dobivaju zadatak, zadatak se sastoji od 3 dijela: tehnike kojom će raditi, motiva kojeg će prikazati i likovnih pojmova ili problema kojima moraju ostvariti motiv. U završnom dijelu sata učenički radovi se izlažu te

analiziraju i vrednuju. Nastava Likovne kulture održava se 35 sati godišnje, što znači jedan školski sat tjedno. Nastavu Likovne kulture teško je organizirati, a još više realizirati u jednom školskom satu jer učenici nemaju dovoljno vremena za realizaciju kakvu su zamislili, ne mogu u potpunosti izraziti svoje stvaralaštvo i potencijale budući da su vremenski ograničeni. Također, vrlo često se događa da se završna etapa analize i vrednovanja ne obavi jer učenici nisu uspjeli završiti rad u zadanom vremenu. (Županić-Benić, 2017) Kako jedan školski sat od 45 minuta nije dovoljan za provedbu nastave likovne kulture govori i činjenica da na motivaciju, odnosno srednji dio sata, odlazi najmanje 10 minuta, na završni dio sata oko 5 minuta i za realizaciju učenikovog rada ostaje 20 do 30 minuta, većinom nedovoljno za završetak rada (Huzjak, 2008). Kako bi provedba nastave likovne kulture bila kvalitetnija predlaže se blok sat koji bi se održavao svaka dva tjedna te tako učenici ne bi bili vremenski ograničeni i mogli bi slobodno i mirno izraziti svoje ideje i stvaralaštvo. Kompetentan učitelj vodi nastavu na način da uvažava učenikovo mišljenje i interese, ima razumijevanja za učenike, poštuje ih i daje im prostora za njihove potrebe i stvaralaštvo (Jurčić, 2014). Kompetencije učitelja u području organizacije i vođenja odgojno – obrazovnog procesa u velikoj su mjeri odgovorne za učenikovo zadovoljstvo i sliku škole pa tako i motiviranost za učenje.

Još jedna dimenzija didaktičke kompetentnosti jesu kompetencije učitelja u oblikovanju razredno – nastavnog ozračja. Razredno – nastavno ozračje obuhvaća fizička obilježja razreda, socijalne odnose između učitelja i učenika te među samim učenicima, očekivane uspjehe rada, vladanje, tj. ponašanje učenika, dogovorena vlastita pravila i vrijednosti određenog razreda (Eder, 2002, prema Vlahek, 2016). Prema Jurčiću (2014) postoje četiri osnovne karakteristike cjelokupnosti razrednog ozračja, a to su: „nastavnikova podrška (poticanje i hrabrenje učenika, optimistična očekivanja, prihvaćanje individualiteta učenika, pokazivanje smirenosti i strpljenja, održavanje umjerene distance prema učenicima te iznošenje na vidjelo pozitivnosti i davanje prilika da se učenici „poprave”); razredna kohezija (obilježje razrednoga odjela - motivi i potrebe učenika koji se mogu zadovoljiti u razredu); ispitna anksioznost (strah od ispitivanja - izaziva tjeskobu, uznemirenost, zabrinutost, strepnju, nelagodu, napetost i slično) te opterećenje učenika (izvanškolske i izvannastavne aktivnosti, uvjeti učenja u školi, uvjeti življenja u obitelji, satnica, udžbenici i očekivanja roditelja i nastavnika).“ Razredno – nastavno ozračje mora biti takvo da se u njemu ugodno osjećaju učenici, ali i učitelji.

Kompetencije učitelja u području utvrđivanja učenikova postignuća u školi odnose se na praćenje učenikovog ponašanja, napredovanja, na vrednovanje učenikovih postignuća i na ocjenjivanje učenika. Učitelj kompetentan za utvrđivanje učenikova postignuća posjeduje

sljedeće spoznaje: razumijevanje školske ocjene, razumijevanje pojma znanje, primjena pravednog kriterija, kontinuirana provjera, ocjenjivanje javno i zajedno s razredom, objektivno interpretiranje rezultata učenikova postignuća, umanjivanje učenikova straha od školskoga neuspjeha, razvoj ugodnog i ležernijeg ozračja u tijeku ispitivanja i ocjenjivanja (Jurčić, 2014). Ocjenjivanje u nastavi likovne kulture provodi se na temelju zadanih kriterija ili se uspoređuju i klasificiraju radovi učenika pa se prema tome dobiva ocjena koja može biti brojana ili opisna. (Županić-Benić, 2017) Učitelji često vrednuju samo rezultat, tj. likovni rad ne uzimajući u obzir djelovanje tijekom cijelog nastavnog sata (likovni proces). Turković (2013) navodi da bi učenik trebao sudjelovati u ocjenjivanju te da će se moći podvrgnuti vrednovanju vlastitog rada ako je njegov pristup prema radu odgovoran. Samovrednovanje je korisno jer učenik kritički promatra svoj rad i samostalno uviđa dobre i loše strane te gradi samopouzdanje i stav iznoseći dojmove ostatku razreda. Isto tako, uspoređujući svoj rad s drugim radovima, učenik dobiva informaciju o razini svog uspjeha i motiviran je za bolji „plasman“ u razredu. Kako bi vrednovanje i ocjenjivanje bilo vjerodostojno učitelj mora biti upoznat s fazama dječjeg likovnog stvaralaštva te mogućnostima i potencijalima učenika. Grgurić i Jakubin (1996) navode pet elemenata vrednovanja i ocjenjivanja učenika: perceptivnost i izražajnost, kreativnost, likovno – tehničke elemente, elemente analize likovnih djela i odnos prema radu. Perceptivnost i izražajnost odnose se na uočavanje i ekspresiju likovnih vrijednosti poput ritma, kontrasta, boja, crta i ostalo. Pod elementom kreativnosti se misli na originalnost i osjetljivost za likovne probleme, izbor i primjena materijala i tehnika spadaju u skupinu likovno – tehničkih elemenata, dok u elemente analize likovnog djela spadaju prepoznavanje likovnog sadržaja, tehnike, poruke te interes za likovno djelo. Elementom odnosa prema radu vrednuje se samostalnost, upornost, entuzijazam i proaktivnost.

Razvoj modela odgojnog partnerstva između roditelja i škole nužan je za kvalitetan odgojno – obrazovni proces. Postoje roditelji koji se žele uključiti u aktivnosti škole, doprinositi njenom napretku, ima onih koji se ne zanimaju za rad škole i onih koji imaju negativno stajalište o djetetovoj školi. Učitelj mora biti izrazito kompetentan za suradnju s roditeljima jer je svaki roditelj drugačiji i ima drugačije prohtjeve i stavove. Za održanje odgojnog partnerstva potreban je kurikulum sa zorno postavljenim ciljevima, sadržajima i nositeljima te pomoću njega treba potaknuti angažman roditelja u aktivnostima i upravi škole (Jurčić, 2014). Za predmet Likovne kulture učitelj uvijek mora stajati iza svog ocjenjivanja kojeg obavlja u skladu s napisanim kriterijima ocjenjivanja za određenu tehniku. Mnogo roditelja misli kako se likovni

radovi ocjenjuju subjektivno i ne razumiju se u likovne vrijednosti pa bi se moglo dogoditi da roditeljima nije jasno zašto je njihovo dijete dobilo određenu ocjenu, no ako se učitelj vodio napisanim kriterijima on im lako može argumentirati zašto je to tako. Isto tako, poželjno je čuvati sve učeničke radove kako bi učitelj mogao pokazati ostale radove djece i usporediti rad njihovog djeteta s drugima te na taj način argumentirati svoje ocjenjivanje.

## **5. Uloga učitelja u provedbi nastave likovne kulture**

Uspješnu provedbu nastave likovne kulture krase učitelji kao poticatelji. Učitelj treba intervenirati samo kada je to učeniku potrebno i to ovakvim primjerima: „Što s ostalim dijelovima slike? Slažeš li se da bi možda bilo bolje tankim kistom? Koji je tvoj sljedeći korak?“ (Grgurić i Jakubin, 1996). Uz takav pristup u kojem se učitelj posveti potrebama određenog učenika, on ne dobiva dojam naređivanja i kritika, već je potaknut da bolje i uspješnije napravi zadatak i time dođe do cilja. Karlavaris (1991) navodi dvije važne stavke uspješnog rada učitelja u provedbi nastave likovne kulture, prva se odnosi na učiteljev osjet za svako dijete, ako ga osjeti znat će kako ga motivirati za rad i na koji način pomoći u razvijanju njegova stvaralaštva, pri čemu uvažava učenikove posebnosti i individualnost, a druga stavka govori o tome da učitelj mora imati razvijene likovno – estetske kriterije, tj. da je u mogućnosti procijeniti proces u pedagoškom i didaktičkom smislu.

### *5.1. Poticanje stvaralaštva i kreativnosti*

Bognar i Somolanji (2008) spominju Isacena i njegovu izjavu da kreativnost nije jednoznačna pojava i da je se ne može precizno definirati. Navode da bi definicija koja obuhvaća većinu gledišta mogla biti ona koja govori o kreativnosti kao urođenoj sposobnosti svakog pojedinca da proizvodi određenu novinu na već postojeće stanje bilo u materijalnoj ili duhovnoj sferi. Spomenuta novina je originalna, ekonomična i primjenjiva unutar određenoga socijalnoga konteksta te je pozitivno usmjerena. Ono što se u likovnom smislu suprotstavlja kreativnosti i stvaranju jesu šablone i stereotipi. Kreativnost kao sposobnost koja može, ali i ne mora biti osobina darovitih, obilježena je dvama značenjima: kreativnost kao stvaralaštvo- pojedinac stvara nove i originalne umjetničke, tehničke i znanstvene tvorevine i kreativnost kao (skup) osobina koje će potaknuti i omogućiti stvaralaštvo- pojedinac uočava i doživljava stvari na nov i neuobičajen način (Čudina- Obradović, 1990). Također, postoji i podjela kreativnosti na onu s „malim k“ unutar koje su osobe sklone samostalnom otkrivanju pravila svog područja i

smišljanju novih rješenja za probleme, dok su djeca kreativna u smislu „velikog K“ ona koja postaju stručnjaci u određenom području i tamo ostvaruju iznimne rezultate, međutim to područje ne mijenjaju (Winner, 2005 prema Huzjak, 2008). Odličan primjer ovoga su djeca geniji koja, iako su bila izvrsna u djetinjstvu, u kasnijem životu, bez kreativnost gube na svojoj genijalnosti. „Da bi nastavili s ostvarivanjem kreativnih postignuća, geniji moraju naučiti kako transformirati puku tehničku vještinu u nešto konceptualnije, interpretativnije i originalnije“ (Winner, 2005, str. 230 prema Huzjak, 2008, str. 32).

Belamarić (1986) ističe nekoliko načina kojima učitelji mogu potaknuti učenikovu kreativnost, tj. njegovo kreativno likovno izražavanje: usmjeravanje opažanja – kada učenik usmjeri pažnju na motiv (pojavu ili oblik) tada kritički i kreativno promišlja o njemu te je potaknut na kreativno izražavanje, budući da svatko ima svoj način viđenja bilo bi dobro pitati učenike “što vide“ jer su na taj način slobodni maštati i iznijeti svoj doživljaj i najvažnije, nije im nametnut učiteljev način viđenja. Aktiviranje sjećanja - način koji se odnosi na prisjećanje i komuniciranje o učeničkim događajima iz prošlosti. Razgovaranjem i opisivanjem događaja, ovisno o likovnom problemu, učitelj može postaviti konkretna pitanja o prostoru, oblicima u njemu, bojama, materijalima, itd., tada djeca stvaraju prema sjećanju, a kreativnost se očituje u želji za čim zornijim i detaljnijim prikazom događaja ili detalja. Maštanje, ilustracija - način koji se može povezati s aktiviranjem sjećanja jer on podrazumijeva stvaranje kreativnih radova tj. ilustriranje događaja iz prošlosti za koje je potrebno aktivirati sjećanje, no ilustriranje se odnosi i na događaje iz budućnosti, zamišljene događaje ili pak na priče, pjesme, bajke. Zamišljanje - likovno stvaralaštvo i kreativnost dobiva veći značaj kada je u pitanju zamišljanje, ono od učenika zahtjeva da zamisli i likovno stvori nešto što nije vidljivo, tj. što je dio nevidljive stvarnosti. Poticajno i ugodno ozračje omogućit će kreativnost učenika da stvaralački protumače pojmove kojima ne znaju stvarna značenja. Potvrđivanje - potvrđivanje vrijednosti učeničkih radova je način kojim oni osjećaju sigurnost i slobodni su u svome stvaranju, kako bi učitelj mogao provesti ovaj način on mora razumjeti učenika i njegovo viđenje svijeta.

U jednom od svojih istraživanja Županić Benić i Vidović (2018) ispituju kako učitelji potiču učenike na kreativnost u likovnoj umjetnosti tijekom osnovnoškolskog obrazovanja, koliko često provode različite vrste likovnih aktivnosti usmjerenih na kreativni razvoj te je li njihov izbor metoda i samog pristupa povezan s njihovom dobi i radnim iskustvom. Utvrđeno je da učitelji s više radnog iskustva kvalitetnije pristupaju razvoju kreativnosti učenika, vode nastavu usmjerenu na učenika te razmatraju i provode različite metode i pristupe kako bi učenici na najbolji način unaprijedili svoje potencijale i vještine. Također, utvrđeno je da učitelji koji

pohađaju radionice, konferencije i druge programe vezane uz likovnu umjetnost koriste različite likovne aktivnosti pogodne za poticanje i razvoj kreativnosti učenika, jedna od takvih aktivnosti je i sudjelovanje učenika na natjecanjima likovne umjetnosti. Takvi učitelji redovito posjećuju muzeje, galerije i umjetničke izložbe sa svojim učenicima, ali i individualno budući da kompetentan učitelj ispunjen iskustvom i znanjem najbolje potiče učenike na razvoj njihove kompetencije i kreativnosti u likovnoj umjetnosti. U istraživanju je utvrđeno da većina učitelja provodi izvannastavne aktivnosti važne za poticanje kreativnosti. Neke od navedenih vrsta aktivnosti su: likovno – kulturna grupa, čuvari tradicije, djeca 21. stoljeća, scensko – umjetnička sekcija, lutkarska skupina, eko – art grupa, likovno kreativna radionica, kreativno pisanje, vješte ruke (Županić Benić i Vidović, 2018).

## *5.2. Šablone i ometanje kreativnosti u likovnom radu*

U svijetu odgoja i obrazovanja javlja se mišljenje kako škola „proizvodi“ učenike koji su jednaki, bez mogućnosti samostalnog razmišljanja i rađeni po istom principu, po istoj šablona. Ono što se ne gleda jest činjenica da je dijete prvih nekoliko godina života s roditeljima te da su oni prvi koji počinju oblikovati dijete po određenim šablonima želeći da njihovo dijete ne odstupa od normalnog/prosječnog. „Šablona je plastično ili drveno pomagalo s pomoću kojeg možemo postići da različiti ljudi dobiju istovjetan crtež.“ (Huzjak, 2008, str. 39) Zbog šablona čovjek gubi sebe, svoju osobnost. Priklanja se većini, dosadnome. U prosječnosti su ljudi zatočeni netautom i nemogućnošću slobodnog izražavanja. Šablone nastaju vrlo rano, najčešće pod utjecajem needuciranih roditelja i/ili odgojitelja koji bi, umjesto da potiču kreativnost i slobodu, potiču i pohvaljuju upravo šablonsko crtanje – kućica s okruglim prozorima, Sunce u kutu papira i sl. Ipak, nisu ni učitelji pošteđeni sklonosti šablonima. Nakon obiteljskog doma, dijete najviše vremena provodi u školi, s učiteljem. Učiteljevo podupiranje šablonskog načina likovnog izražavanja može dovesti do kasnijeg šablonskog ponašanja kod djeteta. Djetetu se treba osigurati sloboda gdje god je to moguće inače će ono preuzeti već otprije poznate obrasce ponašanja. „Ne stvarati šablonski crtež znači biti obrazovan o tome što šablonski crtež jest, zašto nije dobar te koja druga pravila djeluju na mogućnost stvaranja crteža i na njegovo vrednovanje.“ (Huzjak, 2008, str. 40) Nekorištenje šablona znači samostalno razmišljati, a samostalno razmišljanje u konačnici dovodi čovjekova oslobođenja. Belamarić (1986) navodi načine na koje učitelji ometaju kreativnost učenika u likovnom izražavanju i svrstava ih u dvije kategorije, u prvoj su oni koji se odnose na izravno miješanja i intervencije u dječje likovne radove. Crtanje ili izrađivanje kreativnog produkta djeci je način koji ima

negativan utjecaj na dječje stvaralaštvo, crtanje umjesto učenika smanjuje njegovo samopouzdanje i stavlja ga u pasivan položaj na koji se može lako naviknuti te svaki sljedeći puta očekivati isto. Ispravljanje dječjih likovnih uradaka na način da im se usmeno kaže što „treba popraviti“ izrazito utječu na smanjenje samopouzdanja i sigurnosti u svoje sposobnosti te može dovesti do straha od likovnog izražavanja ili strogog pridržavanja učiteljevih uputa prilikom čega nestaje učenikova kreativnost. Predlošci za bojanje nisu dobar način za razvoj kreativnosti u likovnom izražavanju jer je to jednostavna shema koju učenici ispunjavaju bez previše razmišljanja te prilikom crtanja pokušavaju nacrtati crtež prema tom predlošku, a na taj način je opažanje i kreativno promišljanje izostavljeno. Izlaganje dječjih uradaka i širenje shematskih oblika među djecom odnosi se na način da su djeca prečesto izložena promatranju tuđih likovnih radova koji se učeniku nameću prilikom budućeg izražavanja, zbog toga dolazi do velikog broja sličnih, jednoličnih radova. U drugoj kategoriji ometanja dječje likovne kreativnosti nalaze se određeni odgojni postupci i stavovi. Prilikom vrednovanja i procjenjivanja dječjih radova učitelj treba biti oprezan jer taj način djecu može podijeliti na sposobne i nesposobne, tj. talentirane i netaleirane. Komentiranje i prigovaranje upućeno djetetu tijekom likovnog izražavanja ima negativan utjecaj, isto kao i indirektno podcjenjivanje ili nezadovoljstvo. Prenaglašavanje vrijednosti je način kojim se pretjerano hvali vrijednost djetetovog rada što može prouzročiti da dijete žudi za učiteljevom pohvalom koja mu postaje cilj, a u tome kreativnost i spontanost izostaju. Učenikovu kreativnost može ometati i pretjerano inzistiranje na urednosti i čistoći likovnog rada jer se tada ne usmjerava na svoje ideje i maštu, već na to da papir ne smije biti uprljan.

### *5.3. Daroviti učenici*

Postavljajući si pitanje „Što je to darovitost?“ od samog početka moramo biti svjesni da vjerojatno nikada nećemo moći utvrditi samo jedan ispravan odgovor. Ovdje se radi o više mnogobrojnih i različitih odgovora nastalih ovisno o specifičnosti od koje se polazi. Tako se na primjer, darovitost može promatrati s obzirom na vrijeme njenog javljanja (nadareno dijete-odrasli stvaralac), na karakteristike ponašanja ili pojavljivanje budućeg (stvaralaštvo-potencijalna nadarenost) i vrstu ponašanja (opće sposobnosti-specifične sposobnosti) (Čudina-Obradović, 1990). Prema tome, svaka definicija predstavlja određeni oblik nadarenosti koji ima svoje karakteristike, uvjete nastajanja i razvoja, ili kako bi autor Huzjak rekao: „kakva definicija, takva nadarenost“ (Huzjak, 2008, str. 26). Međutim, ono što je zajedničko svakom darovitom djetetu neuobičajene su sposobnosti izuzetnog svladavanja jednog ili više područja

te intrinzična motivacija zbog koje učitelj neće morati dodatno poticati dijete na rad, već ono to stvarno i želi (Huzjak, 2008). Ellen Winner darovitu djecu opisuje kao visoko motiviranu, koja pokazuju opsesivan interes za određeno područje, kao samostaliju, sa više samopouzdanja te kao onu koja brže napreduju u odnosu na svoje vršnjake i imaju drugačiji način razmišljanja, odnosno učenja (Huzjak, 2008). Winner (2005) darovitim djetetom smatra dijete rođeno s neobičnom, posebnom sposobnošću da svlada određeno područje ili područja. Darovita djeca su vrlo motivirana, imaju visoko samopouzdanje, samostalna su, naprednija od svojih vršnjaka te uče na drugačije načine. Učenici s tim karakteristikama mogu postati uspješni stručnjaci u svom području, no stručnost se ne smije miješati s kreativnošću jer osoba koja je kreativna, uz postizanje visokih rezultata, unosi i promjene u nekom području (Huzjak, 2006). Sustavno istraživanje darovitosti započelo je 1921. godine kada je američki psiholog Lewis Terman počeo pratiti tisuću petsto djece rođene između 1903. i 1917. godine. Proučavalo ih se tijekom cijelog života, a dobiveni rezultati pokazali su kako populaciju čini 1% nadarenih pojedinaca, stavljajući pod tim naglasak na inteligenciju (Huzjak, 2008). Godine 1978. Renzulli određuje tzv. troprstenasti model (three-ring conception of giftedness)- darovitost kao interakcija specifične sposobnosti, intrinzične motivacije i visokog stupnja kreativnosti. Tu razlikuje školsku/akademsku nadarenost (visoki IQ, uspješnost rješavanja zadataka i reproduciranja znanja) i produktivno - kreativnu nadarenost (sposobnost primjene znanja u životnim zadacima; poistovjećuje nadarenost i kreativnost). Ukupan broj takvih nadarenih pojedinaca Renzulli procjenjuje na 30% nadarenih (Huzjak, 2008). Nadalje, A. J. Tannenbaum 1983. postavlja „teoriju zvijezde” – darovitost ovisi o pet karakteristika vezanih uz pojedinca: 1. općoj sposobnosti (inteligencija), 2. posebnim sposobnostima, 3. potpornim osobinama (osobine osobnosti), 4. potpori okoline i 5. slučaju (šansi), a svaka od tih osobina promjenjiva je u vremenu. Ovim analizama Tannenbaum naglašava kako kreativnost nije uvjet darovitosti, već rezultat, osim kreativan, može biti (samo) visoko stručan. Tannenbaum procjenjuje 10% nadarenih od ukupne populacije (Huzjak, 2008). Testovi kojima su, unutar ovih, ali i drugih istraživanja, ispitivali darovitost provode se na različite načine pa se tako npr. pamćenje testira koliko znamenaka osoba može zapamtiti ili i lokacijskim zadatkom koji se sastoji od mreže i zvjezdice koja se pomiče od ćelije do ćelije u mreži, ako je riječ o prostornom paćenju. Za testiranje likovnih sposobnosti koristi se Goodenoughov test „Nacrtaj čovjeka” prilikom kojeg se mora nacrtati osoba, a ovisno o količini detalja, rezultat će biti bolji (Huzjak, 2008). „Pri crtanju, likovno darovita djeca umjesto konceptualne strategije koje im pomažu vidjeti (simboli, krug za tijelo) koriste se figurativnom ili percipativnom strategijom – vide iskrivljenja predmeta i negativne prostore između njih.“ (Huzjak, 2008, str. 29)



#### 5.4. Međupredmetna korelacija

“Načelo interdisciplinarnosti, odnosno integracije smisleno povezanih sadržaja različitih znanstvenih disciplina, jedno je od najvažnijih pristupa u odgojno-obrazovnom radu, jer učenicima omogućuje izgrađivanje cjelovite slike izučavanih sadržaja, ali i učinkovitije konstruiranje znanja, kao i njegovo povezivanje s prethodnim znanjima.”(Vidić i Vrkić Dimić, 2015, str. 95) Povezivanjem nastavnih sadržaja različitih predmeta učenike se potiče na rad, na kritičko promišljanje, na povezivanje raznovrsnih znanja. Međupredmetnom korelacijom nastava postaje dinamičnija i učenicima uzbudljivija te zanimljivija. “Međupredmetnakorelacija pruža učenicima cjelovito obrazovanje i rasterećenost u učenju školskog gradiva” (Šimunović, 2006, str. 338) “Znanost i umjetnost važne su u životu pojedinca, međuovisne su, njihov suodnos vidljiv je u odgoju i obrazovanju.” (Krušević, Ćosić, Mišurac, 2020, str. 23) Provedena su brojna istraživanja o utjecaju međupredmetnog povezivanja na uspješnost učenika. Tako je Huzjak (2016) u svom istraživanju provedenom na uzorku od 403 učenika došao do rezultata da su učenici koji su bili uključeni u proces poučavanja međupredmetnim povezivanjem postigli djelomično bolje razumijevanje likovnih pojmova od učenika koji nisu bili uključeni u proces.. Također navodi kako su ostvarili i statistički bolji transfer znanja. U školama se rijetko povezuje znanost i umjetnost što je propust jer bi ta interdisciplinarnost zasigurno bila od koristi učenicima. “Povezanost znanosti i umjetnosti nedvojbeno je, znanost i umjetnost propituju antropologiju i kulturne vrijednosti čovječanstva. Kako su znanost i umjetnost povezane u svakodnevnom životu tako su i povezane i u obrazovanju te bi na tu povezanost trebalo permanentno ukazivati.” (Krušević, Ćosić, Mišurac, 2020, str. 36)

### 6. Metodologija istraživanja

Cilj istraživanja bio je ispitivanje samoprocjene kompetencija i uloge učitelja u provedbi nastave likovne kulture. Hipoteze se prihvaćaju ako je postotak odgovora veći od 50%. Istraživanjem se dokazuje 8 hipoteza.

H1: Većina ispitanika posjeduje osnovnu količinu i kvalitetu znanja i sposobnosti za provedbu nastave likovne kulture.

H2: Većina ispitanika sposobna je odrediti zadatak i cilj poučavanja nastavnih sadržaja likovne kulture.

H3: Većina ispitanika primjenjuje suvremene nastavne metode u nastavi likovne kulture

H4: Većina ispitanika sposobna je vrednovati i ocjenjivati dječje likovne radove

H5: Većina ispitanika potiče učenike na kritičko i kreativno mišljenje te izražavanje u nastavi likovne kulture

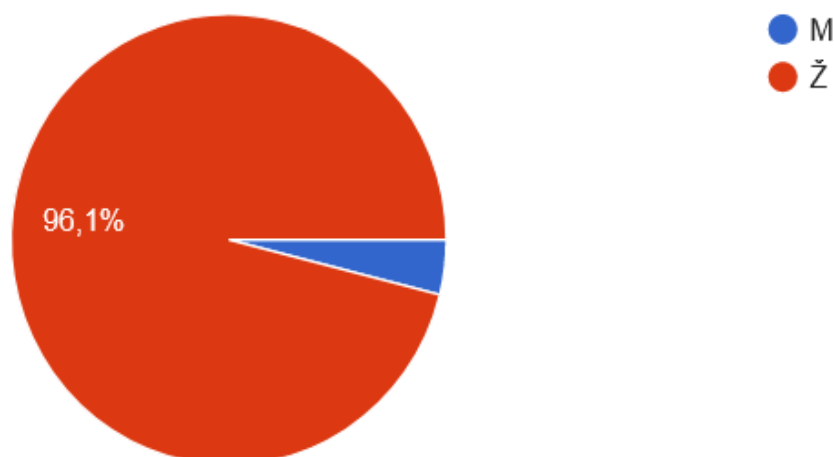
H6: Većina ispitanika koristi likovnoumjetničko djelo/reprodukciju na svakom satu likovne kulture

H7: Većina ispitanika posjeduje znanje i vještine za rad s likovno darovitim učenicima

H8: Većina ispitanika primjenjuje međupredmetnu korelaciju

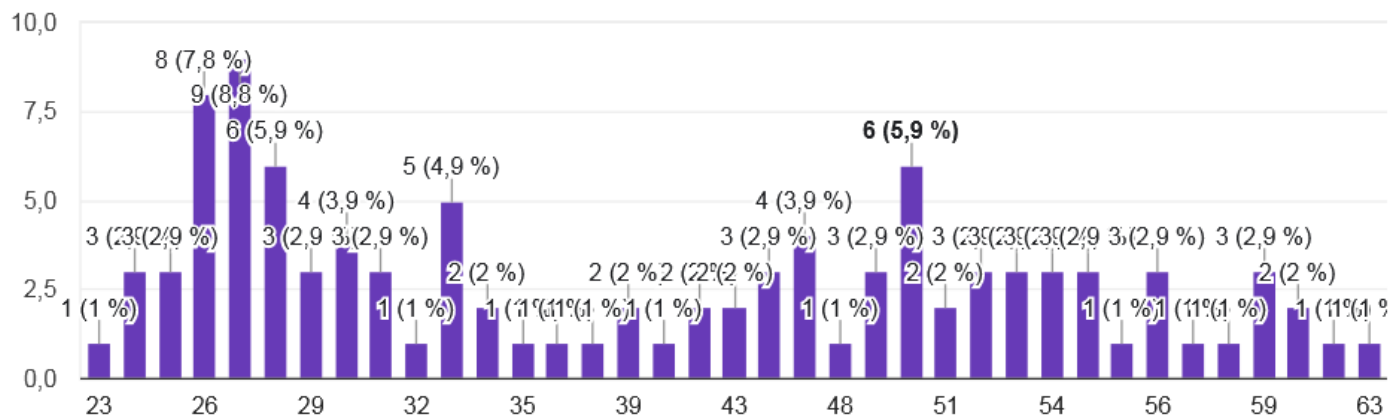
### 6.1. Uzorak

U oblikovanom istraživanju sudjelovala su 102 ispitanika. Sudionici su učitelji razredne nastave te nastavnici predmeta Likovna kultura. Anketni upitnik ispunilo je 98 osoba ženskog spola (96,1%) i samo 4 osobe muškog spola (3,9%) (Grafikon 1).



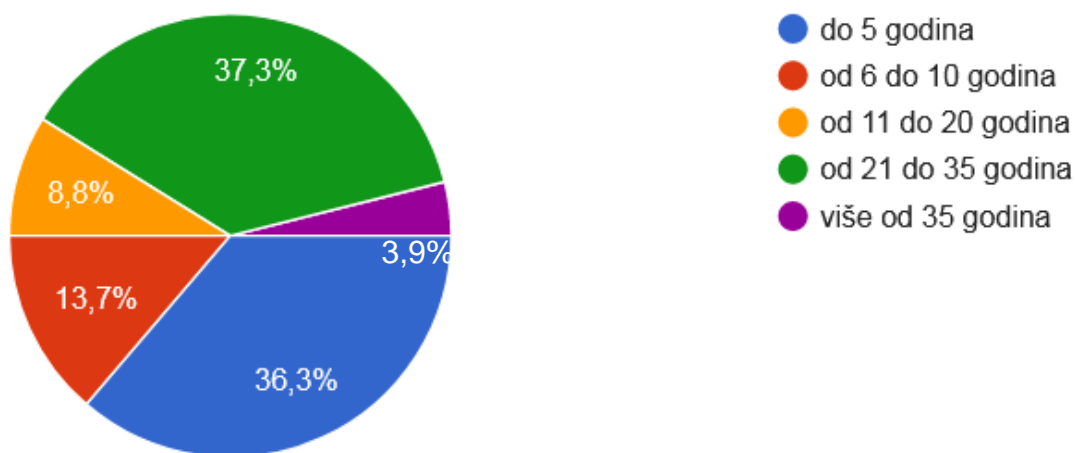
Grafikon 1. Spol ispitanika

Uz spol ispituje se i dob ispitanika vidljiva na stupičastom grafikonu (Grafikon 2). Upitnik su ispunjavali učitelji i nastavnici različitih dobnih skupina, od 23 do 63 godine. Najviše je ispitanika u dobi od 27 godina, nešto manje je onih od 26, 28 i 50 godina, a ima i dobnih skupina koju predstavlja samo jedan ispitanik (23, 32, 35, 36, 37, 40, 48, 55, 57, 58, 61, 63).



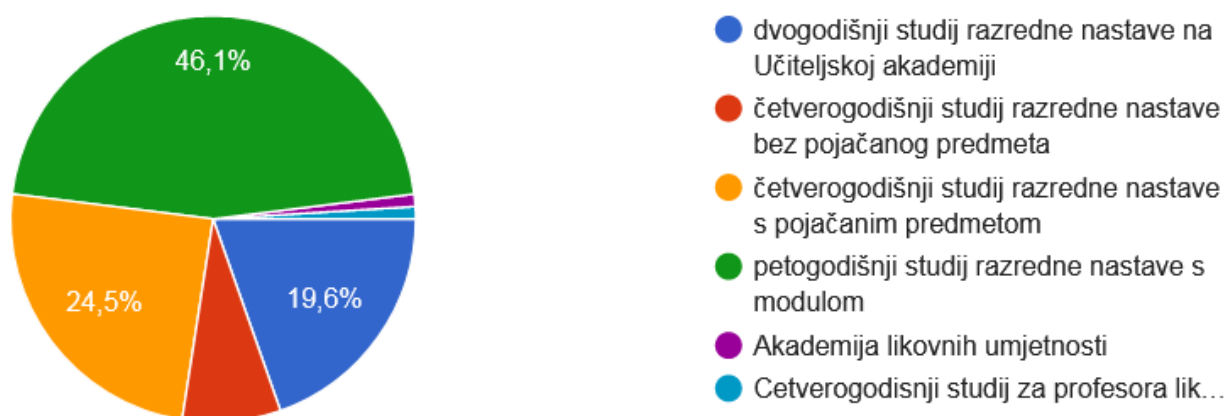
Grafikon 2. Dob ispitanika

Također se ispituju i godine radnog iskustva učitelja i nastavnika. 38 ispitanika (37,3%), što je ujedno i najviše, posjeduje radno iskustvo od 21 do 35 godina, 37 ispitanika ima radno iskustvo do 5 godina (36,3%), 14 ispitanika ima staž od 6 do 10 godina (13,7%), 9 ispitanika od 11 do 20 godina (8,8%) i 4 ispitanika imaju radno iskustvo više od 35 godina (3,9%) (Grafikon 3).



Grafikon 3. Godine radnog iskustva u odgoju i obrazovanju

Završeni studij učitelju i nastavniku omogućuje osnovnu kompetentnost, stoga je u istraživanju važno koji studij su ispitanici završili (Grafikon 4). Ponuđeni su bili sljedeći studiji: dvogodišnji studij razredne nastave na Učiteljskoj akademiji, četverogodišnji studij razredne nastave bez pojačanog predmeta, četverogodišnji studij razredne nastave s pojačanim predmetom, petogodišnji studij razredne nastave s modulom te prazna crteža moguće završene studije koji nisu navedeni. Gotovo polovica ispitanika, njih 47, završila je petogodišnji studij razredne nastave s modulom (46,1%). 25 ispitanika završilo je četverogodišnji studij razredne nastave s pojačanim predmetom (24,5%), 20 ispitanika završilo je dvogodišnji studij razredne nastave na Učiteljskoj akademiji (19,6%). Četverogodišnji studij razredne nastave bez pojačanog predmeta završilo je 8 sudionika (7,8%), a dva dodana studija završio je samo jedan ispitanik.



Grafikon 4. Završeni studij

Budući da određeni studiji sadrže pojačani predmet, ispituje se i koje pojačane predmete su odabrali ispitanici ovog istraživanja. Navedeni odgovori su raznoliki, a neki od njih su: Likovna kultura, Hrvatski jezik, Matematika, Odgojne znanosti, Informatika, Engleski jezik, Njemački jezik, Prirodoslovlje, Tjelesna i zdravstvena kultura, Povijest, Geografija, Glazbena kultura.

## 6.2. Instrument istraživanja

Istraživanje je provedeno u lipnju i srpnju 2022. godine putem on – line anketnog upitnika koji je u potpunosti anoniman te kreiran putem Google forms platforme. Učitelji i nastavnici

rješavali su anketni upitnik pod nazivom *Samoprocjena kompetencija i uloge učitelja u provedbi nastave likovne kulture*. Na početku anketnog upitnika stoji autorovo obraćanje ispitanicima. U to ulazi kratko predstavljanje, svrha i cilj upitnika, napomena da se provodi u svrhu pisanja diplomskog rada i da je anoniman, okvirno vrijeme potrebno za rješavanje, upute te zahvala za izdvojeno vrijeme i trud. Prvi dio upitnika sastavljen je od 5 pitanja u kojima se saznaje ispitanikov spol, dob, godine radnog iskustva u odgoju i obrazovanju, završeni studij i optimalni pojačani predmet, prikupljaju se osnovni podaci sudionika istraživanja. S obzirom na cilj istraživanja anketni upitnik bio je namijenjen učiteljima razredne nastave i nastavnicima likovne kulture u predmetnoj nastavi. U istraživanju su sudjelovali učitelji i nastavnici iz brojnih škola diljem Hrvatske. U istraživanju su sudjelovala 102 ispitanika i odgovorili su na sva postavljena pitanja. Središnji dio anketnog upitnika čini 21 pitanje na koje se odgovara pomoću skale procjene Likertovog tipa, ispitanici odabiru broj od 1 do 5 u skladu sa svojim stavom. Svaki broj označuje jednu tvrdnju: 1 - uopće se ne slažem, 2 - uglavnom se ne slažem, 3 - niti se slažem, niti se ne slažem, 4 - uglavnom se slažem, 5 – u potpunosti se slažem. Završni dio anketnog upitnika sadrži 3 pitanja od kojih se na jednog odgovara s da ili ne, drugi nudi odgovor višestrukog odabira i u zadnjem sudionici smišljaju odgovor te ga upisuju na praznu crtu. Dakle, tehnika prikupljanja podataka je anketni upitnik, a s obzirom na oblik i cilj istraživanja, obradi podataka pristupa se kvalitativno.

### *6.3. Postupak*

Istraživanje provodi autor istraživanja, studentica Paula Šturlan. Kako bi istraživanje bilo uspješno provedeno prvi korak je bio proučavanje literature za sastavljanje teorijskog koncepta istraživanja, nakon toga se definirao cilj istraživanja, slijedilo je sastavljanje pitanja na anketnom upitniku, planiranje načina provedbe te na kraju provedba upitnika. Kako bi se skupio željeni broj ispitanika, anketni upitnik u digitalnom obliku poslan je raznim osnovnim školama u Hrvatskoj, slanje je obavljeno putem e – maila uz zamolbu da učitelji i nastavnici ispune upitnik te zahvalu za izdvojeno vrijeme i trud.

## **7. Rezultati i interpretacija rezultata**

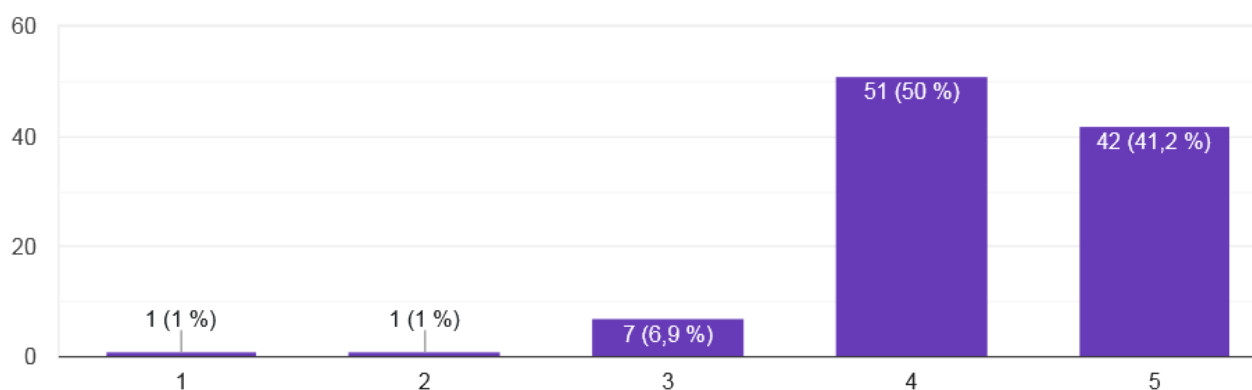
Podatci ovog istraživanja obrađivani su metodom deskriptivne statistike. Na taj način se utvrdila zastupljenost određenog odgovora na postavljeno pitanje i očitali rezultati. U nastavku teksta se riječ učitelj odnosi i na učitelja i na nastavnika.

### 7.1. Posjedovanje znanja i sposobnosti za provedbu nastave likovne kulture

U anketnom upitniku postavljena su 3 pitanja kojima učitelji samoprocjenjuju posjedovanje znanja, vještina, sposobnosti i vrijednosti potrebnih za kvalitetnu provedbu nastave likovne kulture

H1: Većina ispitanika posjeduje osnovnu količinu i kvalitetu znanja i sposobnosti za provedbu nastave likovne kulture.

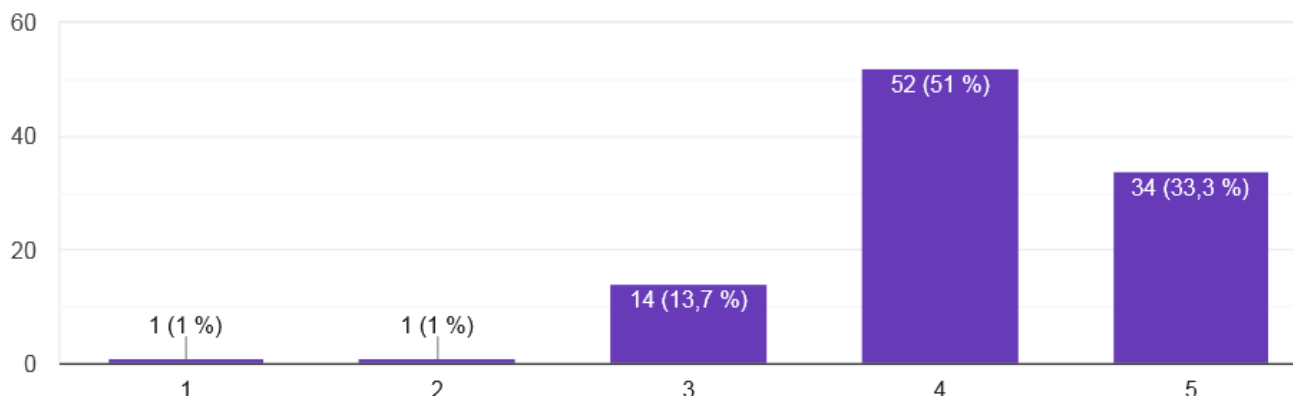
Kako bi učitelj učenicima mogao prenijeti informacije o likovnim tehnikama i materijalima te kako bi ih mogao demonstrirati on mora posjedovati određeno znanje i vještine. Stoga su učitelji u jednom od pitanja morali procijeniti posjeduju li znanje i praktične vještine u baratanju likovnim tehnikama i materijalima. Na grafikonu 5 vidljivo je da se 42 ispitanika (41,2%) u potpunosti slaže s tvrdnjom o posjedovanju znanja i vještina u baratanju likovnim tehnikama i materijalima, 51 ispitanik (50%) se uglavnom slaže s tvrdnjom, njih 7 (6,9%) niti se slažu, niti ne slažu, a po jedan ispitanik (1%) se uglavnom i uopće ne slaže. Dakle, većina ispitanika je u mogućnosti kvalitetno demonstrirati i prenijeti znanje o tehnikama i materijalima u likovnoj kulturi.



Grafikon 5. Posjedovanje znanja i praktičnih vještina u baratanju likovnim tehnikama i materijalima

Ljepota likovne umjetnosti vidljiva je na umjetničkim djelima, a kako bi se ta ljepota mogla vidjeti potrebno je poznavati i baratati pojmovima likovnog jezika. Većina ispitanika ovog istraživanja izjavila je da uspješno barata pojmovima likovnog jezika te da ih prepoznaje na likovnim djelima. S navedenom tvrdnjom u potpunosti se slaže 34 ispitanika (33,3%), čak 51

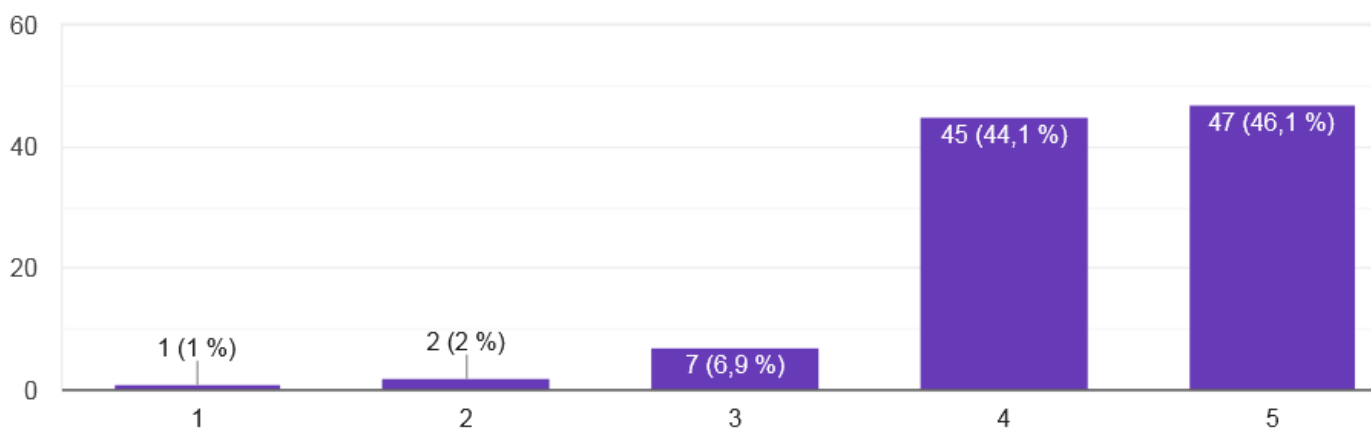
ispitanik (50%) se uglavnom slaže s tvrdnjom, 14 (13,7%) je bilo onih koji se niti slažu, niti ne slažu i po jedan ispitanik (1%) koji se uglavnom i uopće ne slaže (Grafikon 6).



Grafikon 6. Uspješnost baratanja pojmovima likovnog jezika i prepoznavanje istih na likovnim djelima.

Znanje i praktične vještina u baratanju likovnim tehnikama i materijalima te baratanje pojmovima likovnog jezika i prepoznavanje istih na likovnim djelima dio su znanja i sposobnosti potrebnih za provedbu nastave likovne kulture. Tako je prva tvrdnja s kojom su se ispitanici susreli rješavajući anketni upitnik bila ta o posjedovanju osnovne količine i kvalitete znanja i sposobnosti za provedbu nastave likovne kulture. Naravno, kako bi učitelj postao što kompetentniji on se ne zadovoljava dovoljnom količinom i kvalitetom znanja i sposobnosti, već teži ka još većoj i kvalitetnijoj spoznaji. S navedenom tvrdnjom se u potpunosti slaže 47 ispitanika (46,1%), a uglavnom 45 ispitanika (44,1%). Drugačije je odgovorilo svega 10 osoba, a od tog broja 7 (6,9%) ih se niti slaže, niti ne slaže, 2 (2%) ih se uglavnom ne slaže i 1 (1%) osoba se uopće ne slaže. Dakle, postotak ispitanika koji se slažu s tvrdnjom iznosi 90,2% , odnosno 92 ispitanika (Grafikon 7).

Hipoteza 1 se prihvaća budući da 90,2% ispitanika posjeduje dovoljnu količinu i kvalitetu znanja i sposobnosti za provedbu nastave likovne kulture (90,2% > 50%). Prihvaćanje ove hipoteze je očekivano jer kako Peić (1990) navodi, učitelj treba biti dobro potkovano znanjem o likovnim tehnikama, materijalima i likovnom jeziku kako bi ga mogao prenijeti na učenike i pojasniti im umjetničko djelo. Iako se samo 3 ispitanika ne slažu s tvrdnjom, zabrinjavajuća je činjenica da nastavu likovne kulture provodi učitelj koji smatra da za to nema osnovnu količinu i kvalitetu znanja i sposobnosti. Međutim, uviđanje svog nedostatka je dobar početak za napredovanje, tada učitelji postaju svjesni da se trebaju potruditi i steći određene kompetencije kako bi mogli što kvalitetnije odgajati i obrazovati svoje učenike.



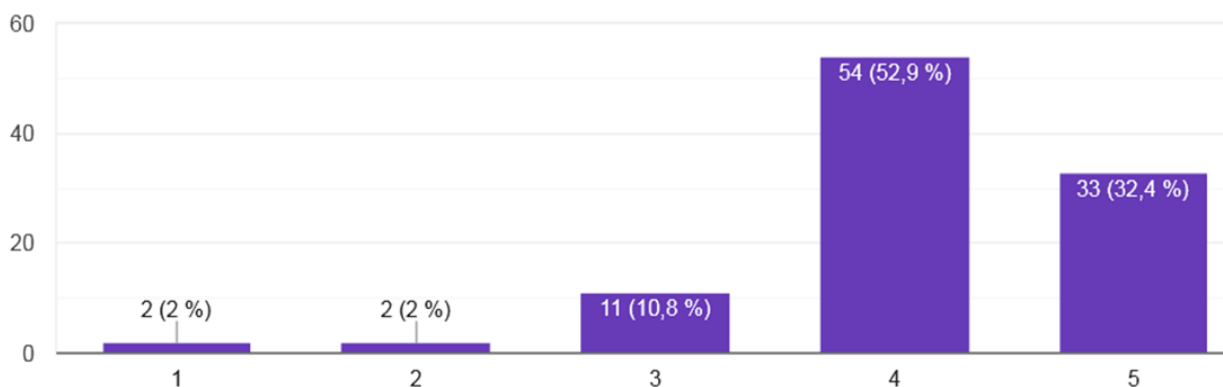
Grafikon 7. Posjedovanje osnovne količine i kvalitete znanja i sposobnosti za provedbu nastave likovne kulture

### 7.2. Sposobnost određivanja zadatka i cilja poučavanja nastavnih sadržaja likovne kulture

H2: Većina ispitanika sposobna je odrediti zadatak i cilj poučavanja nastavnih sadržaja likovne kulture.

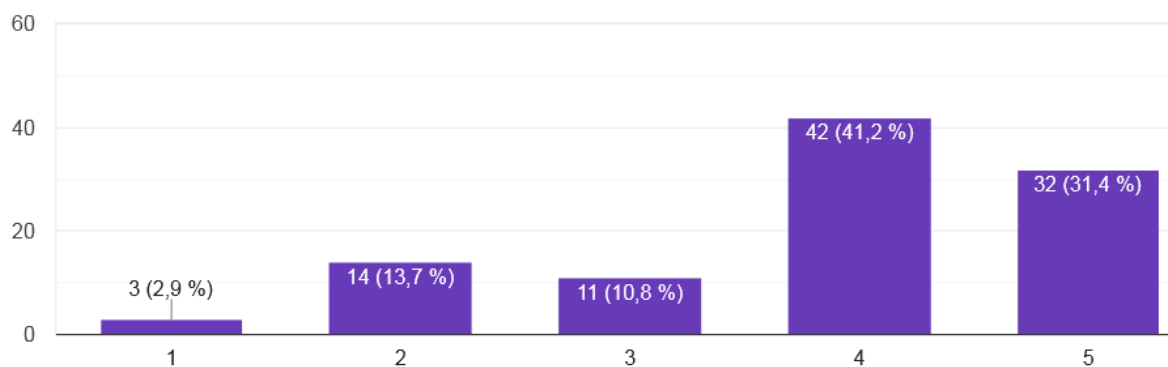
Kako bi mogao odrediti zadatak i cilj nastavnih sadržaja likovne kulture učitelj mora dobro poznavati ishode učenja u nastavi likovne kulture. S obzirom na to u upitniku je postavljena tvrdnja o uspješnom procjenjivanju ishoda učenja u nastavi likovne kulture. Čak 54 ispitanika (52,9%) se uglavnom slaže s tvrdnjom, njih 33 (32,4%) se slaže u potpunosti, 11 osoba (10,8%) niti se slaže, niti se ne slaže, a po dvoje (2%) je onih koji se uglavnom i uopće ne slažu. Zadovoljavajuća činjenica je da većina ljudi poznaje i uspješno procjenjuje ishode učenja u nastavi likovne kulture (Grafikon 8).





Grafikon 8. Uspješnost procjenjivanja ishoda učenja u nastavi likovne kulture

Postavljajući zadatke i ciljeve nastavnog predmeta likovne kulture važno je imati na umu satnicu propisanu kurikulumom, a ona iznosi 35 sati godišnje, odnosno jedan školski sat tjedno. Izazovno je ostvariti likovni zadatak u 45 minuta pa je jedna od tvrdnji u upitniku glasila „Ostvarujem ishode učenja unutar satnice nastave likovne kulture propisane kurikulumom“. Ipak, većina učitelja se složila s tvrdnjom, 74 (72,6 %) ih se slaže uglavnom i u potpunosti, 11 (10,8%) ih se niti slaže, niti ne slaže, 14 (13,7%) ih se uglavnom ne slaže i 3 ispitanika se uopće ne slažu (2,9%) (Grafikon 9).

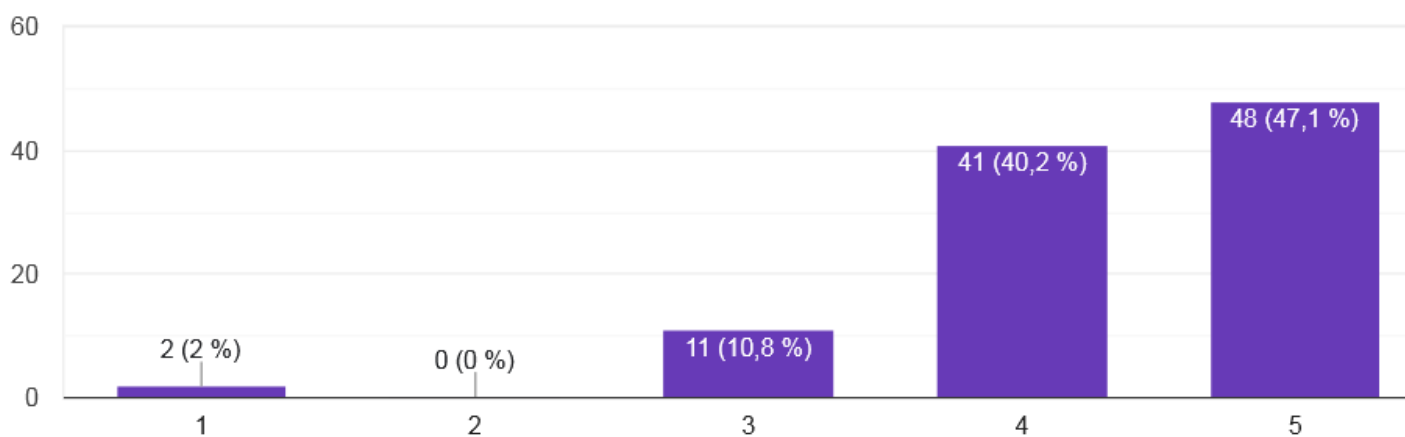


Grafikon 9. Ostvarivanje ishoda učenja unutar satnice nastave likovne kulture propisane kurikulumom

Određivanje zadatka u nastavi likovne kulture može biti vrlo zanimljiv posao, učitelj ima prostora za izražavanje svoje kreativnosti i približavanje likovnog sadržaja učenicima na njima blizak način, no za uspješno određivanje učitelj mora biti dobro potkovan znanjem i sposobnostima u likovnoj kulturi. Sljedećom tvrdnjom želi se provjeriti je li većina učitelja sposobna odrediti zadatak i cilj poučavanja nastavnih sadržaja likovne kulture. Na grafikonu 10 vidimo da se 48 ispitanika (47,1%) u potpunosti slaže s tvrdnjom, 41 ispitanik (40,2%) uglavnom se slaže s tvrdnjom, 11 ispitanika (10,8%) niti se slaže, niti se ne slaže te se 2 osobe

(2%) uopće ne slažu s tvrdnjom. Dakle, postotak ispitanika koji se slažu s tvrdnjom iznosi 87,3%, odnosno 89 ispitanika.

Hipoteza 2 se prihvaća budući da je 87,3% ispitanika sposobno odrediti zadatak i cilj poučavanja nastavnih sadržaja likovne kulture (87,3% > 50%). Budući da se nastava likovne kulture bazira na zadatku kojeg učenici ispunjavaju te na nastavnim sadržajima koji se poučavaju s određenim ciljem, prihvaćanje hipoteze bilo je očekivano. Grgurić i Jakubin (1996) navode da se ciljevi nastave likovne kulture dijele na odgojne i obavezne pa je važno da učitelji pri određivanju ciljeva u obzir uzimaju usvajanje znanja i razvoj sposobnosti (obrazovne ciljeve) te moralne, estetske i radne vrijednosti (odgojne ciljeve).



Grafikon 10. Sposobnost određivanja zadatka i cilja poučavanja nastavnih sadržaja likovne kulture.

### *7.3. Primjena suvremenih nastavnih metoda u nastavi likovne kulture*

H3: Većina ispitanika primjenjuje suvremene nastavne metode u nastavi likovne kulture

Uz izravnu tvrdnju o primjeni suvremenih nastavnih metoda, u anketnom upitniku postavljene su tri tvrdnje koje se odnose na primjenu suvremenih nastavnih metoda u likovnoj kulturi, a one uključuju sljedeće: korištenje PowerPoint prezentacijom u motivaciji, korištenje video materijala i korištenje virtualnim šetnjama kroz galerije. PowerPoint prezentacija vrlo je korisna, a i zastupljena u etapi motivacije. 50 ispitanika (49%) se u potpunosti slaže s tvrdnjom o korištenju PowerPoint prezentacije u motivaciji, a 38 ispitanika (37,3%) se slaže uglavnom. Nešto manje ispitanika koristi se video materijalima u provedbi nastave likovne kulture, 23 (22,5%) ispitanika se u potpunosti slaže s tom tvrdnjom, a 42 ispitanika (41,2%) se uglavnom slaže s

tvrdnjom. Od navedenih suvremenih metoda u anketnom upitniku najmanje zastupljeno je korištenje virtualnim šetnjama kroz galerije. Posjet galerijama kroz virtualne šetnje odličan je izbor ako učitelji nisu u mogućnosti voditi učenike na umjetničke događaje, također je praktično jer tu metodu učitelji mogu koristiti u bilo kojem trenutku. 13 ispitanika (12,7%) se u potpunosti složilo s tvrdnjom o korištenju virtualnim šetnjama kroz galerije, a 22 (21,6%) ih se uglavnom složilo s tvrdnjom (Tablica 1).

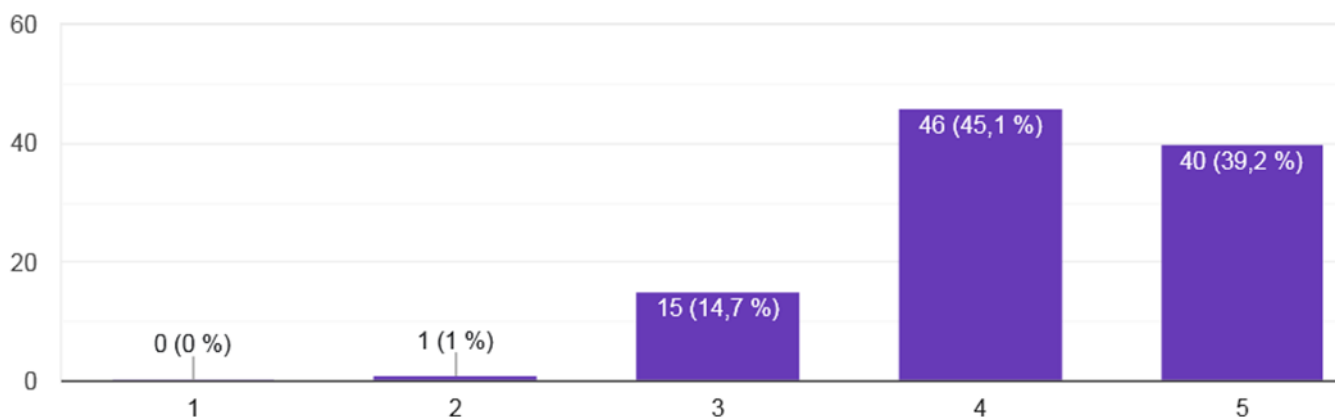
	Uglavnom se slažem (%)	U potpunosti se slažem (%)
PowerPoint prezentacija	37,3 %	49 %
Video materijali	41,2 %	22,5 %
Virtualne šetnje kroz galerije	21,6 %	12,7 %

Tablica 1. Postotak odgovora „slažem se“ na tvrdnje o korištenju suvremenih nastavnih metoda

Uz navedene metode, suvremenu nastavu likovne kulture čine i drugi pristupi i metode. Pod time se misli na aktiviranje svakog učenika, individualizirani pristup, razumijevanje i poštivanje svačijeg stava i mišljenja, uvažavanje neobičnih ideja, poticanje i vrednovanje originalnosti i kreativnosti. Tvrdnja koja sažima pristupe i metode suvremene nastave glasi „Primjenjujem suvremene nastavne metode u nastavi likovne kulture“. Sa tvrdnjom se u potpunosti slaže 40 ispitanika (39,2 %), uglavnom se slaže 46 ispitanika (45,1 %), niti se slaže, niti se ne slaže 15 ispitanika (14,7 %), 1 ispitanik (1 %) se uglavnom ne slaže, a odgovor „uopće se ne slažem“ nije odabrao niti jedan ispitanik (Grafikon 11). Dakle, postotak ispitanika koji se slažu s tvrdnjom iznosi 84,3 %, tj. s tvrdnjom se slaže 86 ispitanika.

Hipoteza 3 se prihvaća budući da 84,3% ispitanika primjenjuje suvremene nastavne metode u nastavi likovne kulture (84,3% > 50%). Očekivano je da većina učitelja primjenjuje suvremene nastavne metode budući da one podrazumijevaju uključenost učenika u nastavni proces pri čemu se razvija njihovo stvaralaštvo i kreativnost, što je i ključno za uspješnu nastavu likovne kulture. Metode kojima učenik aktivno uči su: analitičko promatranje, likovni scenarij, metoda razgovora, metoda demonstracije te metoda rada s tekstem. Neke od suvremenih nastavnih metoda koje se koriste u realizaciji su građenje, kombiniranje, variranje i razlaganje. Bilo bi

zanimljivo istražiti koliko često i na koje načine, u nastavi likovne kulture, učitelji primjenjuju metodu igre u kojoj se učenici zabavljaju, ali isto tako iskazuju upornost i natjecateljski duh.

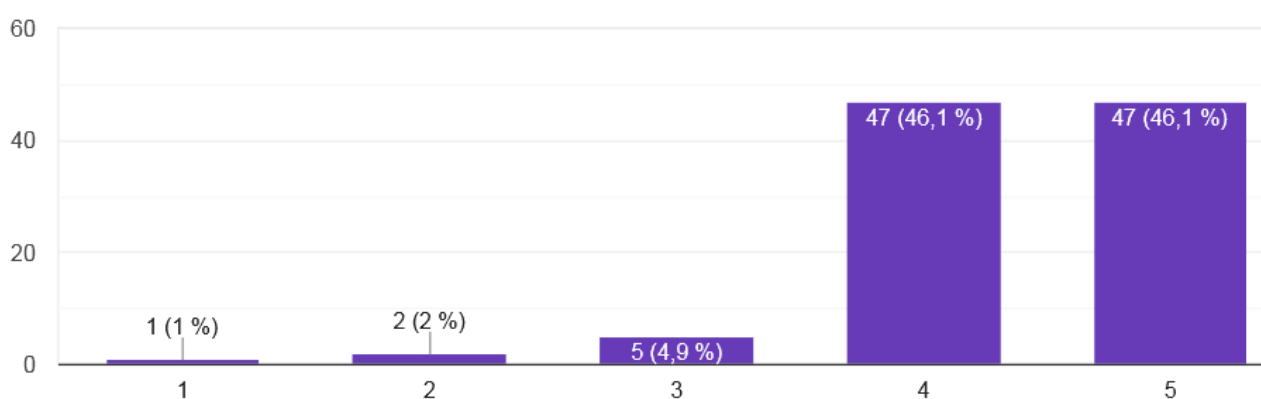


Grafikon 11. Primjenjivanje suvremenih nastavnih metoda u nastavi likovne kulture

#### 7.4. Sposobnost vrednovanja i ocjenjivanja dječjih likovnih radova

H4: Većina ispitanika sposobna je vrednovati i ocjenjivati dječje likovne radove

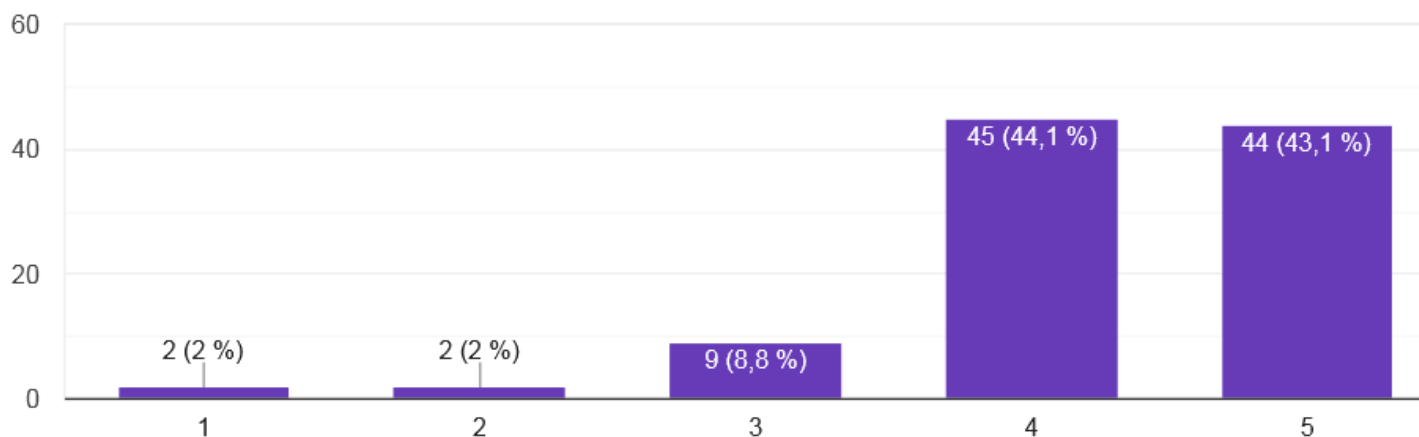
Kako bi učeničke likovne radove mogli vrednovati i ocjenjivati učitelji moraju biti kompetentni u analiziranju likovnih radova. 47 ispitanika (46,1 %) u potpunosti se smatra sposobnima analizirati dječje likovne radove, isti broj ispitanika uglavnom se slaže s tvrdnjom, 5 ispitanika (4,9 %) niti se slaže, niti se ne slaže, dvoje ispitanika (2%) se uglavnom ne slaže i jedan (1 %) se uopće ne slaže s tvrdnjom (Grafikon 12).



Grafikon 12. Sposobnost analiziranja dječjih likovnih radova

Isto tako, kako bi likovni radovi bili pravedno vrednovani i ocjenjivani učitelji moraju biti objektivni u procjeni učenika i njegovog likovnog rada. 89 ispitanika (87,2 %) se uglavnom i u potpunosti slaže s tvrdnjom o posjedovanju sposobnosti objektivnog procjenjivanja učenika

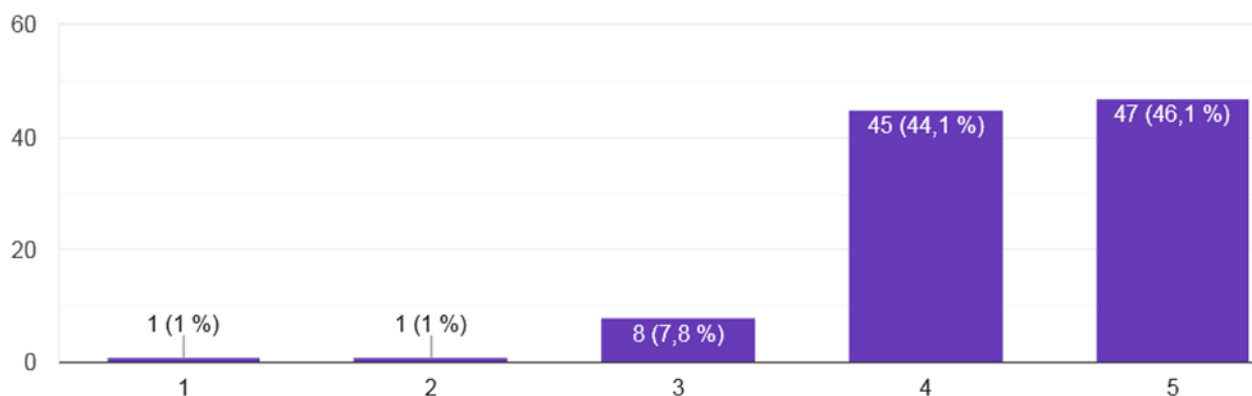
i učeničkih radova u nastavi likovne kulture, 4 ispitanika (4 %) se uglavnom i uopće ne slaže s tvrdnjom, a 9 ispitanika (8,8 %) se niti slaže, niti ne slaže (Grafikon 13).



Grafikon 13. Sposobnost objektivnog procjenjivanja učenika i učeničkih radova u nastavi likovne kulture

Na temelju slaganja s prethodnim tvrdnjama očekuje se i veliki postotak ispitanika koji se slažu s tvrdnjom o sposobnosti vrednovanja i ocjenjivanja dječjih likovnih radova. 47 ispitanika (46,1 %) u potpunosti se slaže s tvrdnjom, 45 (44,1 %) ih se uglavnom slaže, 8 (7,8%) je onih koji se niti slažu, niti ne slažu i po jedan ispitanik (1 %) se uglavnom i uopće ne slaže s tvrdnjom (Grafikon 14). Dakle, postotak ispitanika koji se slažu s tvrdnjom iznosi visokih 90,2 %, odnosno 92 ispitanika.

Hipoteza 4 se prihvaća budući da je 90,2 % ispitanika sposobno vrednovati i ocjenjivati dječje likovne radove (90,2 % > 50 %). Autorica Županić Benić (2017) navodi kako se ocjenjivanje u nastavi likovne kulture provodi na temelju zadanih kriterija ili na način da se radovi učenika uspoređuju i klasificiraju pa se prema tome dobiva opisna ili brojčana ocjena. Ocjenjujući na taj način učitelj će uvijek imati potkrepljenje za danu ocjenu i moći će je opravdati učeniku, ali i roditelju kojemu nije jasno zašto je rad njegovog djeteta ocjenjen na određeni način. Grgurić i Jakubin (1996) ističu pet elemenata vrednovanja i ocjenjivanja učenika: perceptivnost i izražajnost, kreativnost, likovno – tehničke elemente, elemente analize likovnih djela i odnos prema radu.

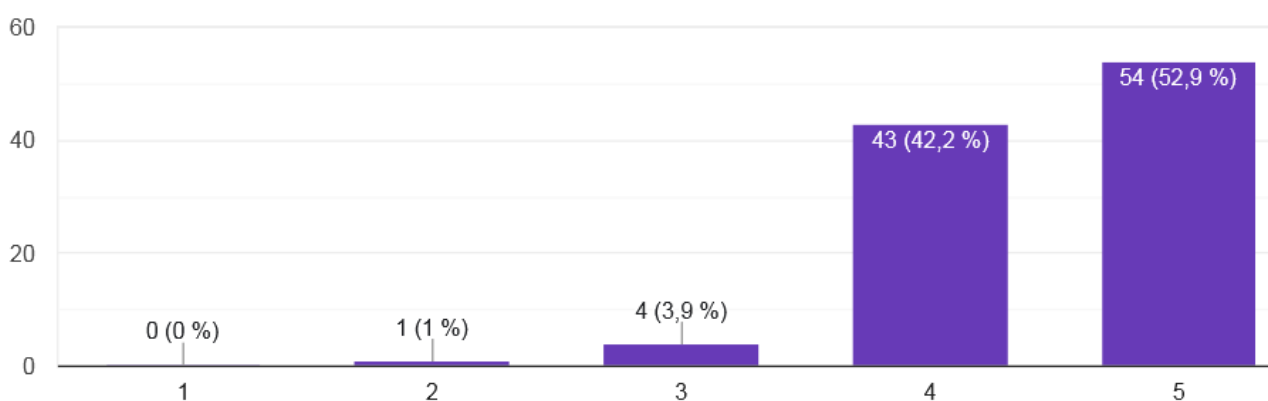


Grafikon 14. Sposobnost vrednovanja i ocjenjivanja dječjih likovnih radova

### 7.5. Poticanje učenika na kritičko i kreativno mišljenje te izražavanje u nastavi likovne kulture

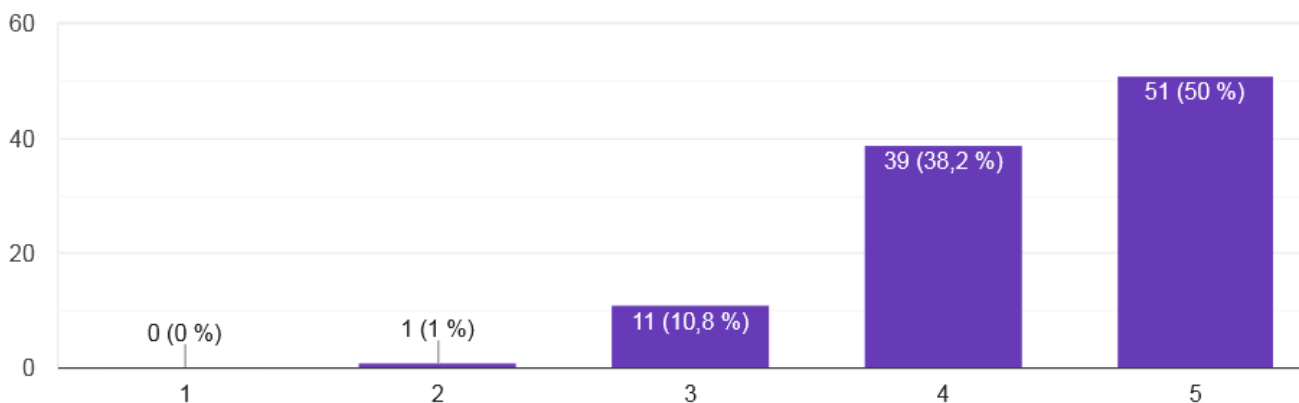
H5: Većina ispitanika potiče učenike na kritičko i kreativno mišljenje te izražavanje u nastavi likovne kulture

Kako bi učenici mogli razvijati i izražavati svoju kreativnost učitelji moraju oblikovati poticajno i kreativno ozračje u kojem će se svaki učenik osjećati ugodno. Tako 54 ispitanika (52,9 %) procjenjuje da je sposobno oblikovati poticajno i kreativno ozračje u nastavi likovne kulture, 43 ispitanika (42,2 %) se uglavnom slaže s tvrdnjom, 4 ih (3,9 %) se niti slaže, niti ne slaže te se 1(1%) uglavnom ne slaže (Grafikon 15).



Grafikon 15. Sposobnost oblikovanja poticajnog i kreativnog ozračja u nastavi likovne kulture

Učeniku mora biti omogućeno da slobodno izrazi svoje mišljenje, a u tome će mu pomoći kvalitetan interaktivni razgovor s učiteljem i ostalim učenicima. Kompetentan učitelj sposoban je osmisliti i razviti takav razgovor u kojem će učenici dobiti informacije i ideje koje će im pomoći da ostvare cilj nastavnog sata. S tvrdnjom „Sposoban/na sam osmisliti i razviti kvalitetan interaktivni razgovor s učenicima koji će im pomoći u ostvarivanju ciljeva određene nastavne teme“ 51 ispitanik (50 %) se slaže u potpunosti, 39 (38,2 %) ih se uglavnom slaže, 11 (10,8 %) ispitanika se niti slaže, niti ne slaže i 1 (1 %) se uglavnom ne slaže (Grafikon 16).

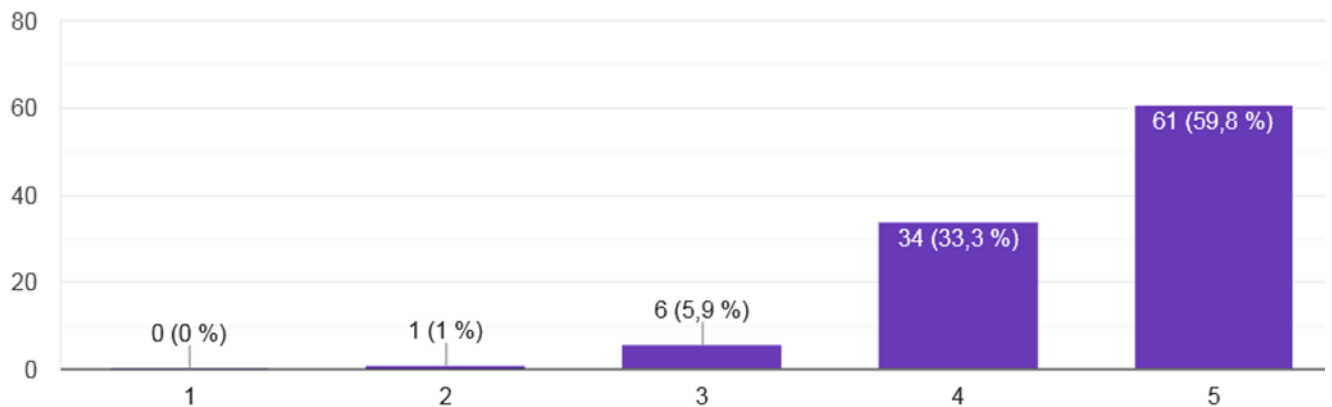


Grafikon 16. Sposobnost osmišljavanja i razvijanja kvalitetnog interaktivnog razgovora s učenicima koji će im pomoći u ostvarivanju ciljeva određene nastavne teme

Kreativnost učenika počinje u njegovim mislima, kritičkim i kreativnim promišljanjem, a tek onda kreativne zamisli izražava usmeno i na likovnom radu. 61 ispitanik (59,8%) u potpunosti se slaže s tvrdnjom da učenika potiče na kritičko i kreativno mišljenje te izražavanje u nastavi likovne kulture, sa istom tvrdnjom se uglavnom slaže 34 ispitanika (33,3%) , 6 (5,9%) ih se niti slaže, niti ne slaže i 1 ispitanik (1%) se uglavnom ne slaže s tvrdnjom (Grafikon 17). Dakle, postotak ispitanika koji se slažu s tvrdnjom iznosi 93,1%, tj. s tvrdnjom se slaže 95 ispitanika.

Hipoteza 5 se prihvaća budući da se 93,1% ispitanika potiče učenike na kritičko i kreativno mišljenje te izražavanje u nastavi likovne kulture (93,1 >50%). U jednom od svojih istraživanja, Županić Benić i Vidović (2018) utvrđuju da učitelji koji pohađaju radionice, konferencije i druge programe vezane uz likovnu umjetnost koriste više različitih likovnih aktivnosti kojima potiču kreativnost učenika, njihovi učenici sudjeluju na natjecanjima likovne

umjetnosti te često posjećuju muzeje, galerije i umjetničke izložbe. Također, istraživanjem je utvrđeno da učitelji s više radnog iskustva kvalitetnije pristupaju razvoju kreativnosti učenika.



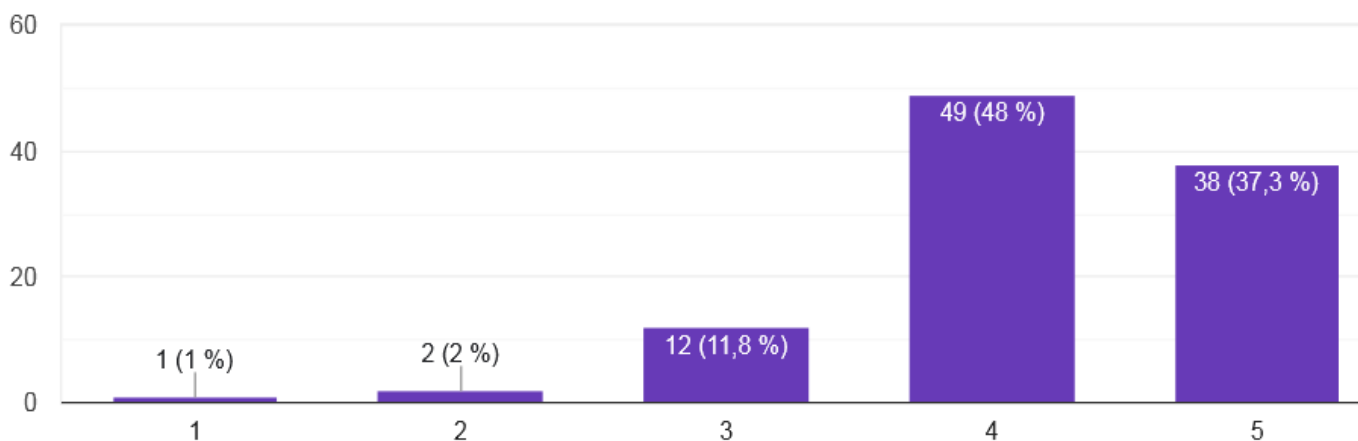
Grafikon 17. Poticanje učenika na kritičko i kreativno mišljenje te izražavanje u nastavi likovne kulture

### 7.6. Korištenje likovno umjetničkog djela na satu likovne kulture

H6: Većina ispitanika koristi likovno umjetničko djelo/reprodukciju na svakom satu likovne kulture

Na grafikonu 18 Vidimo kako učitelji procjenjuju svoju sposobnost odabiranja likovno umjetničkog djela kao sredstva za rad u nastavi likovne kulture; 38 ispitanika (37,3 %) u potpunosti se slažu s tvrdnjom, 49 ispitanika (48 %) uglavnom se slaže, 12 (11,8 %) ih se niti slaže, niti ne slaže, 2 (2%) ih se uglavnom ne slaže i 1 ispitanik (1%) se uopće ne slaže s tvrdnjom. Duh i Zupančić (2009) navode kriterije koje bi učitelji trebali slijediti pri odabiru likovno umjetničkog djela, tj. reprodukcije: „Važnost autora i njegova rada (načelo kvalitete); tipičnost autora i njegova rada (tipični predstavnici pojedinih stilova); zornost radova (ilustracija određenog načina likovnog izražavanja); sadržajna primjerenost radova (izbor radova koji nisu prekompleksni i ne zahtijevaju prethodna znanja, a također i nemaju ekstremne prikaze nasilja, golotinje, spolnosti); praktično-izvedbena primjerenost djela (izabiremo djela na temelju kojih se osvještava određeni likovni zadatak).“

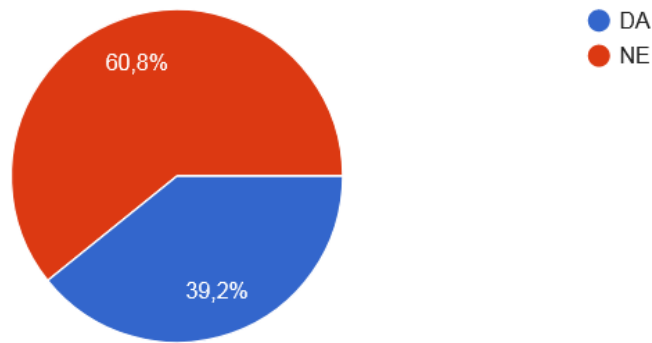




Grafikon 18. Sposobnost odabiranja likovnoumjetničkog djela kao sredstva za rad u nastavi likovne kulture

Uz pomoć reprodukcija se učenike upoznaje s likovnim problemima te im se isti pojašnjavaju, stoga je korištenje reprodukcije korisno za svaki nastavni sat likovne kulture. Na pitanje „Koristite li likovno umjetničko djelo (reprodukciju) na svakom satu likovne kulture?“ 40 ispitanika (39,2%) je dalo pozitivan odgovor, dok su 62 ispitanika (60,8%) dala negativan odgovor (Grafikon 19).

Hipoteza 6 se ne prihvaća budući da 39,2% ispitanika koristi likovno umjetničko djelo/reprodukciju na svakom satu likovne kulture ( $39,2\% < 50\%$ ). Husković F (2009) navodi osnovne razloge korištenja likovno umjetničkog djela na satu likovne kulture: 1. učenici razvijaju svjesnost, razumijevanje i zahvalnost prema vrijednosti umjetničkih djela te prema umjetnicima kao dijelu kulturne tradicije; 2. Učenici su u mogućnosti istražiti veze između njihovoga praktičnoga rada i likovno umjetničkih djela; 3. učenici razvijaju svoje kritičke vještine gledajući likovno umjetnička djela. Likovno umjetničko djelo ili reprodukcija nužni su za svaki sat likovne kulture jer se likovni jezik i iskustvo gledanja postiže konstantnim promatranjem i doživljavanjem likovno umjetničkog djela. Rezultat ove hipoteze je problematičan jer je upravo korištenje likovno umjetničkog djela na satu temelj za učenikovo shvaćanje likovnosti. Ne korištenjem likovno umjetničkog djela na satu mogao bi patiti razvoj učeničke percepcije, moć uočavanja te razvoj estetskih vrijednosti. Moguće objašnjenje ovakvog rezultata H6 jest satnica nastave likovne kulture koja iznosi 1 školski sat tjedno, vjerojatno učitelji nemaju dovoljno vremena za sve etape sata pa izostavljaju prikazivanje likovno umjetničkog djela, što je veliki propust.

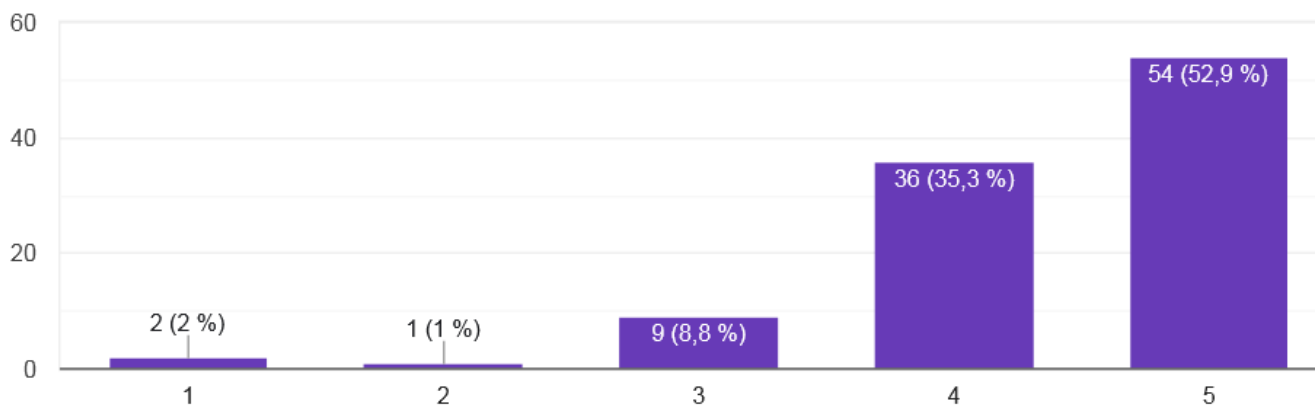


Grafikon 19. Korištenje likovno umjetničkog djela/reprodukcije na svakom satu likovne kulture

### 7.7. Posjedovanje znanja i vještina za rad s likovno darovitim učenicima

H7: Većina ispitanika posjeduje znanje i vještine za rad s likovno darovitim učenicima

Kompetentan učitelj je upoznat s karakteristikama likovno darovite djece i u mogućnosti je prepoznati ih. S tvrdnjom „Prepoznajem likovno darovite učenike.“ 54 ispitanika (52,9%) slaže se u potpunosti, 36 ispitanika (35,3%) se uglavnom slaže, njih 9 (8,8%) se niti slaže, niti ne slaže, 1 (1%) se uglavnom ne slaže i 2 (2%) se uopće slažu s tvrdnjom (Grafikon 20).

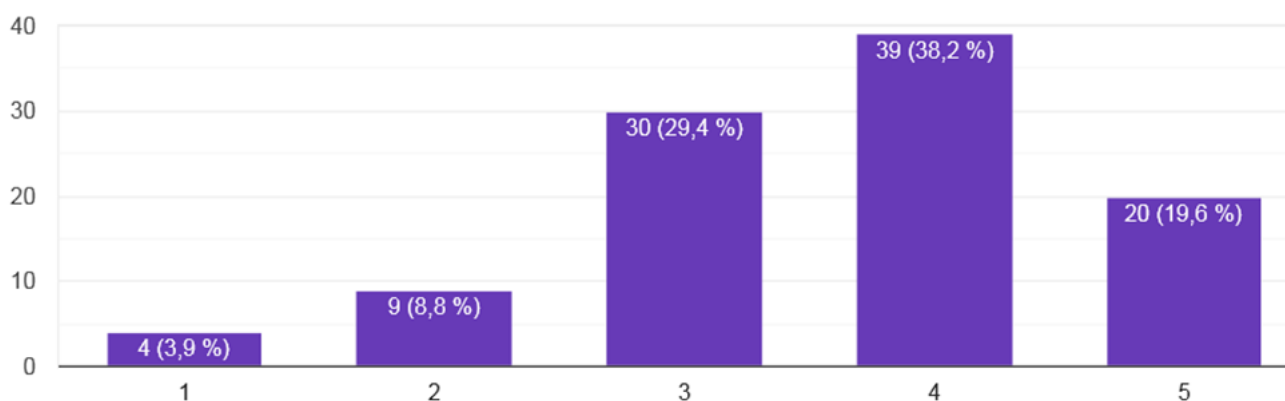


Grafikon 20. Prepoznavanje likovno darovitih učenika

Kako bi likovno daroviti učenici mogli napredovati i iskoristiti svoj „dar“, učitelji moraju posjedovati određeno znanje i vještine kojima bi im to i omogućili. 20 ispitanika (19,6%) se u potpunosti slaže s tvrdnjom o posjedovanju znanja i vještina za rad s likovno darovitim učenicima, 39 ispitanika (38,2%) se uglavnom slaže s tvrdnjom, 30 (29,4%) ih se niti slaže, niti ne slaže, 9 (8,8%) ih se uglavnom ne slaže i 4 ispitanika (3,9%) se uopće ne slaže s tvrdnjom

(Grafikon 21). Dakle, postotak ispitanika koji se slažu s tvrdnjom iznosi 57,8%, tj. 59 ispitanika se slaže s tvrdnjom.

Hipoteza 7 se prihvaća budući da 57,8% ispitanika posjeduje znanje i vještine za rad s likovno darovitim učenicima (57,8% >50%). Uloga učitelja je darovitom djetetu omogućiti široki izbor aktivnosti i mogućnosti, upoznati ih s različitim materijalima za učenje i igru te im osigurati raznolika iskustva. Darovitoj djeci potrebna je podrška i razumijevanje okoline. U razredu je vrlo važno prepoznati darovito dijete zbog njega samoga (kako bi mogao napredovati i iskoristiti svoj „dar“), ali i zbog njegovog odnosa s drugom djecom. Budući da se darovita djeca razlikuju od većine, mogla bi se osjećati izostavljenima u razredu. Isto tako, oni su napredniji od ostale djece pa kako se pak drugi učenici ne bi osjećali manje vrijednima trebalo bi ih upoznati s drugačijim mogućnostima koje posjeduje daroviti učenik. Iako se H7 prihvaća, rezultat pokazuje kako dosta učitelja nije sigurno u posjedovanje znanja i vještina za rad s likovno darovitim učenicima ili smatraju da ih uopće ne posjeduju.



Grafikon 21. Posjedovanje znanja i vještina za rad s likovno darovitim učenicima

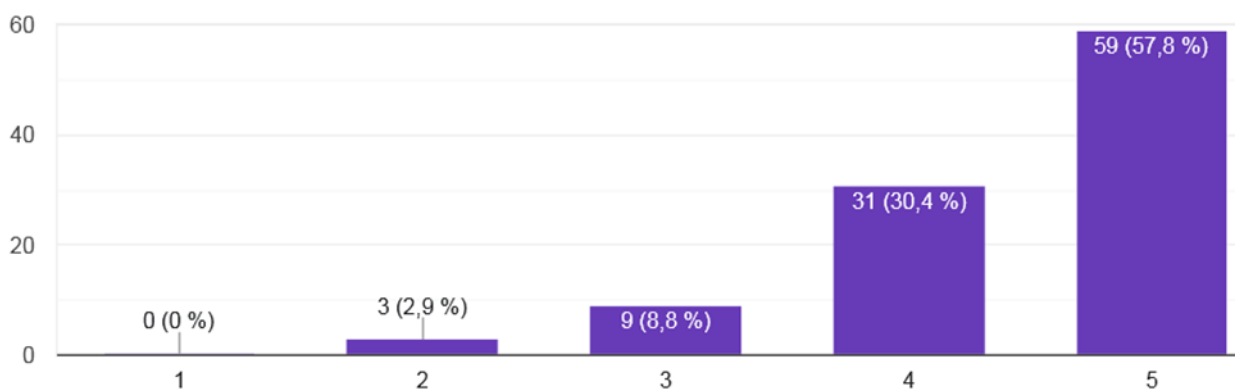
### 7.8. Primjena međupredmetne korelacije

H8: Većina ispitanika primjenjuje međupredmetnu korelaciju

Međupredmetna korelacija nastavu čini dinamičnijom, zanimljivijom te učenici lakše povezuju naučene sadržaje različitih predmeta. Između ostalog, istraživanjem smo htjeli provjeriti u kojoj mjeri učitelji koriste međupredmetnu korelaciju. S postavljenom tvrdnjom „Primjenjujem međupredmetnu korelaciju (nastavne sadržaje likovne kulture koreliram sa sadržajima drugih

predmeta.“ U potpunosti se slaže 59 ispitanika (57,8%), uglavnom se slaže 31 ispitanik (30,4%), 9 ispitanika (8,8%) niti se slažu, niti se ne slažu i 3 (2,9%) ih se uglavnom ne slaže s tvrdnjom (Grafikon 22.). Dakle, postotak ispitanika koji se slaže s tvrdnjom iznosi 88,2%, tj. s tvrdnjom se slaže 90 ispitanika.

Hipoteza 8 se prihvaća budući da 88,2% ispitanika primjenjuje međupredmetnu korelaciju (88,2% > 50%). Prihvatanje hipoteze je očekivano jer koreliranjem različitih predmeta nastava postaje zabavnija, a nastavni sadržaj učenicima postaje jasniji. Huzjak (2016) je u jednom od svojih istraživanja došao do rezultata da su učenici koji su bili uključeni u proces poučavanja međupredmetnim povezivanjem postigli bolje razumijevanje likovnih pojmova te bolji transfer znanja od učenika koji nisu bili uključeni u proces.



Grafikon 22. Primjena međupredmetne korelacije/koreliranje nastavnih sadržaja likovne kulture sa sadržajima drugih predmeta

### 7.9. Posjet umjetničkih događaja i kulurno – znanstvenih ustanova

Predzadnje pitanje u anketnom upitniku je glasilo: „Koliko puta u školskoj godini vodite učenike na umjetničke događaje i aktivnosti kulturno – znanstvenih ustanova (galerija i sl.)?“. Ponuđeni odgovori bili su jednom mjesečno, dva puta u polugodištu, jednom u polugodištu, jednom u godini i nikad, a u slučaju da se nisu pronašli ni u jednom odgovoru, samostalno su mogli napisati vlastiti. Više od polovice ispitanika, njih 54 (52,9%), odabralo je odgovor *jednom u godini*, 22 ispitanika (21,6%) odabrala su odgovor *jednom u polugodištu*, 4 ispitanika (3,9%) odabrala su odgovor *dva puta u polugodištu*, 1 ispitanik (1%) odabrao je odgovor *jednom mjesečno*, a pomalo zabrinjava informacija da je 17 ispitanika (16,7%) odabralo odgovor *nikad* (Tablica 2). Jedan ispitanik je napisao da u blizini nemaju takvih ustanova i

dogadaja, a drugi da s obzirom na kratki radni staž nije imao priliku organizirati takvu aktivnost. Kako bi učenici dobili pravi dojam likovne umjetnosti, vidjeli umjetnička djela u originalnom obliku te ih doživjeli unutar kulturne ustanove, važno je da posjećuju umjetničke događaje i kulturno-znanstvene ustanove. Ovaj rezultat nam govori da učitelji premalo važnosti posvećuju posjetu takvih ustanova i događaja, a time ograničavaju učenikovo razvijanje likovnosti. Ako i nisu u mogućnosti da učenike vode fizički, uvijek ih mogu provesti galerijom putem virtualne šetnje, no postotak učitelja koji su se izjasnili da koriste tu metodu iznosi svega 34,3%.

PONUĐENI ODGOVORI	ODABIR ODGOVORA (%)
jednom mjesečno	1%
dva puta u polugodištu	3,9%
jednom u polugodištu	21,6%
jednom u godini	52,9%
nikad	16,7%

Tablica 2. Postotak odabira ponuđenih odgovora na pitanje *Koliko puta u školskoj godini vodite učenike na umjetničke događaje i aktivnosti kulturno – znanstvenih ustanova (galerija i sl.)?*

#### 7.10. *Mišljenja učitelja o njihovoj osnovnoj ulozi u provedbi nastave likovne kulture*

U zadnjem pitanju učitelji su sami davali odgovor na pitanje *Koja je Vaša osnovna uloga u provedbi nastave likovne kulture?* Odgovori su bili raznoliki, neki su odgovorili jednom riječju, neki rečenicom, a neki su se potrudili sastaviti opširan odgovor. Najčešći odgovori od jedne riječi su: učitelj, voditelj, motivator, poticatelj, edukator, demonstrator.

Većina odgovora bila je napisana jednom rečenicom, a ovo su neki od njih:

*„Educirati djecu o crtačkim i likovnim tehnikama, o likovnim pojmovima koji su propisani kurikulumom te razvijati njihovu kreativnost.“*

*„Moderator, osoba koja osmišlja nastavni proces i potiče učenike na kreativno razmišljanje i stvaralaštvo, gledanje izvan okvira.“*

*„Edukacija, odgoj, pobuđivanje interesa prema likovnosti, izražavanju i potpora učenicima .“*

*„Pomoći učenicima da razviju cjelovitog sebe kroz mnoštvo likovnih aktivnosti.“*

*„Poticati razvoj mašte i kreativnosti te razviti ljubav prema likovnoj umjetnosti i stvaralaštvu.“*

*„Razvijati učenicima osjećaj za lijepo, kreativnost, primjenjivost predmeta u svakodnevnom životu.“*

*„Stvoriti ugodno i poticajno razredno ozračje, učenike poticati na kreativno izražavanje, prepoznati likovno nadarene učenike.“*

*„Osmisliti i razviti kvalitetan nastavni sat koji će učenike potaknuti na kritičko promišljanje, razgovor o likovnim djelu i vlastiti likovni izričaj“*

*Isto tako, u odgovorima su se našli i oni opsežniji:*

*„Kreirati poticajne sadržaje, usmjeravati i poticati učenike, upoznavati ih sa što većim brojem poznatih umjetničkih djela, ali nikada ne slikati umjesto učenika. Učenici imaju pravo samostalno istražiti i upoznati svoje interese i mogućnosti.“*

*„Postavljanje likovnog problema, određivanje likovne tehnike, odabir motiva, provedba jasne i svrhovite motivacije, poticanje na kritičko razmišljanje i analiziranje te poticanje učenika na ustrajnost u dovršavanju likovnog zadatka. Poticanje učenika da iz čiste radoznalosti odabiru postupke kojima mogu doći do ispunjenja likovnog zadatka i da uživaju u stvaralačkom procesu.“*

*„Učenike upoznati sa što više različitih likovnih tehnika te raznolikošću likovnog jezika. Prikazati im mnoga reprezentativna djela više i manje poznatih likovnih umjetnika. Potaknuti ih na promišljanje u likovnoj umjetnosti kao sredstvu izražavanja pojedinca.“*

*„Potičem učenike na stjecanje znanja o vizualnoj kulturi i različitim područjima vizualne umjetnosti povezivanjem sadržaja iz književnosti, osmišljavanjem projekata i sudjelovanjem na umjetničkim događanjima. Upoznajemo likovna umjetnička djela i učimo likovni jezik. Učenike potičem na maštovitost i kreativnost u likovnom izrazu.“*

## 8. Rasprava

Uz to što se učitelji cijelog života trebaju usavršavati kako bi bili što kompetentniji i spremniji za iznenadne situacije kojih će u učiteljskom poslu uvijek biti, vrlo je važno da učitelji znaju procijeniti svoje znanje i mogućnosti. Cilj ovog istraživanja bio je ispitivanje samoprocjene kompetencija i uloge učitelja u provedbi nastave likovne kulture. Istraživanje je provedeno kroz 10 područja u kojima su učitelji procjenjivali svoju kompetentnost i ulogu u nastavi likovne kulture. Rezultati istraživanja vidljivi su u prihvaćanju ili ne prihvaćanju postavljenih hipoteza. H1: Većina ispitanika posjeduje dovoljnu količinu i kvalitetu znanja i sposobnosti za provedbu nastave likovne kulture, prihvaća se. Iako se hipoteza prihvaća, troje ispitanika odgovorilo su kako se ne slažu s tvrdnjom, neki bi rekli da je 3 zanemariv broj, no i ti učitelji poučavaju određenu djecu likovnoj kulturi, a nemaju osnovnu količinu i kvalitetu znanja za to. H2: Većina ispitanika sposobna je odrediti zadatak i cilj poučavanja nastavnih sadržaja likovne kulture, prihvaća se. Pohvalno je to što je većina ispitanika sposobna odrediti zadatke i ciljeve koje mogu ostvariti unutar satnice likovne kulture propisane kurikulumom. H3: Većina ispitanika primjenjuje suvremene nastavne metode u nastavi likovne kulture, prihvaća se. Iako je vrlo pristupačan i zgodan način, maleni postotak ispitanika koristi se virtualnim šetnjama kroz galerije, moguće je da dosta učitelja ni ne zna za tu mogućnost. H4: Većina ispitanika sposobna je vrednovati i ocjenjivati dječje likovne radove, prihvaća se. Oko 90% ispitanika sposobno je analizirati dječje likovne radove te objektivno procjenjivati učenika i njegov rad. H5: Većina ispitanika potiče učenike na kritičko i kreativno mišljenje te izražavanje u nastavi likovne kulture, prihvaća se. S navedenom tvrdnjom slaže se 93,1% ispitanika, odnosno 95 ispitanika od ukupnih 102. H6: Većina ispitanika koristi likovnoumjetničko djelo/reprodukciju na svakom satu likovne kulture, ne prihvaća se. Moguće objašnjenje ovakvog rezultata H6 jest satnica nastave likovne kulture koja iznosi 1 školski sat tjedno, vjerojatno učitelji nemaju dovoljno vremena za sve etape sata pa izostavljaju prikazivanje likovno umjetničkog djela što je veliki propust. H7: Većina ispitanika posjeduje znanje i vještine za rad s likovno darovitim učenicima, prihvaća se. Iako se H7 prihvaća, rezultat pokazuje kako dosta učitelja nije sigurno u posjedovanje znanja i vještina za rad s likovno darovitim učenicima ili smatraju da ih uopće ne posjeduju. H8: Većina ispitanika primjenjuje međupredmetnu korelaciju, prihvaća se. Gotovo 60% ispitanika se u potpunosti slaže s tvrdnjom i niti jedan ispitanik nije odabrao odgovor „uopće se ne slažem“, dakle međupredmetna korelacija zastupljena je u velikoj mjeri.

## 9. Zaključak

Razina likovne kulture u našem društvu generalno je niska, tim više učitelji trebaju biti dobro potkovani znanjem i sposobnostima za provedbu nastave likovne kulture. Satnica likovne kulture propisana nastavnim kurikulumom ne ide u prilog kvalitetnoj provedbi sata, vrijeme za izvedbu likovnog zadatka većinom je prekratko pa u učenicima izaziva nezadovoljstvo, nervozu i žurbu u kojoj svoju kreativnost, ideje i potencijale ne mogu provesti na najbolji mogući način. Stoga je iznenađujuće što se istraživanjem pokazalo kako većina učitelja ostvaruje ishode učenja unutar satnice likovne kulture propisane kurikulumom. Kompetentan učitelj je prilagodljiv, procjenjuje situaciju i prema tome odabire metode, oblike i načine rada. U razumijevanju svakog učenika i efikasnom rješavanju problema pomažu mu stečene pedagoške kompetencije: osobna, komunikacijska, analitička, socijalna, emotivna, interkulturalna, razvoj vještine u rješavanju problema. S didaktičkog gledišta kvalitetan učitelj posjeduje sljedeće kompetencije: kompetencije učitelja u području metodologije izgradnje predmetnog kurikuluma, kompetencije učitelja u području organizacije i vođenja odgojno – obrazovnog procesa, kompetencije učitelja u području utvrđivanja učenikova postignuća u školi, kompetencije učitelja u području oblikovanja razrednog ozračja te kompetencije učitelja u području odgojnog partnerstva s roditeljima. Uloga učitelja u provedbi nastave likovne kulture je poticati stvaralaštvo i kreativnost učenika, poticati učenike na originalnost i izbjegavanje šablona, prepoznati darovite učenike i omogućiti im napredovanje i razvoj potencijala te primjenjivati među predmetnu korelaciju koja učenicima nastavne sadržaje čini zanimljivijima i jasnijima. Istraživanjem se ispitala samoprocjena kompetencija i uloge učitelja u provedbi nastave likovne kulture te se došlo do zaključka da učitelji svoju kompetentnost smatraju vrlo visokom. Većina ispitanika smatra da posjeduje dovoljnu količinu i kvalitetu znanja i sposobnosti za provedbu nastave likovne kulture, da je sposobna odrediti zadatak i cilj poučavanja nastavnih sadržaja likovne kulture, da je sposobna vrednovati i ocjenjivati dječje likovne radove te da posjeduje znanje i vještine za rad s likovno darovitim učenicima. Istraživanjem se također dokazuje da većina ispitanika primjenjuje suvremene nastavne metode u nastavi likovne kulture, da potiče učenike na kritičko i kreativno mišljenje te izražavanje i da primjenjuje međupredmetnu korelaciju. Također je dokazano da većina ispitanika ne koristi likovno umjetničko djelo/reprodukciju na svakom satu likovne kulture. Posjet umjetničkim događajima i kulturno – znanstvenim ustanovama većina učitelja organizira jednom godišnje, a zabrinjavajući je postotak od 16,7 % koji predstavlja učitelje koji



takve posjete ne organiziraju nikada. Poticanje, motiviranje i vođenje osnovne su uloge u provedbi nastave likovne kulture, smatraju učitelji.

## 10. Literatura

1. Arnold, R. (2008). Emocionalna kompetencija za obrazovne stručnjake. *Odgojne znanosti*, 10(1), 133-146. <https://hrcak.srce.hr/clanak/44979> (17.8.2022.)
2. Barth, B.M. (2004). *Razumjeti što djeca razumiju*. Zagreb: Profil international.
3. Belamarić, D. (1986). *Dijete i oblik*. Zagreb: Školska knjiga
4. Bilić, V., Balić Šimrak, A. i Kiseljak V. (2012). Nevizualni poticaji za dječje likovno izražavanje i razvoj emocionalne pismenosti. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 18(68), 2-5. <https://hrcak.srce.hr/123991> (17.8.2022.)
5. Bognar, L. i Matijević, M. (2002). *Didaktika*. Zagreb:Školska knjiga.
6. Bognar, L. i Somolanji, I. (2008). Kreativnost u osnovnoškolskim uvjetima. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*. <https://hrcak.srce.hr/24067> (17.8.2022.)
7. Čudina-Obradović, M. (1990). *Nadarenost - razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje*. Zagreb: Školska knjiga
8. Dryden, G. i Vos, J. (2001). *Revolucija u učenju : kako promijeniti način na koji svijet uči*. Zgareb: Educa
9. Grgurić, N. i Jakubin, M. (1996). *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje : metodički priručnik*. Zagreb: Educa
10. Hrvatić, N. (2007). *Škola budućnosti: nove kompetencije učitelja*. Križevci: HPKZ
11. Husković, F. (2009). Umjetničke galerije i likovne sposobnosti djeteta. U: H. Ivon (ur.), *Djeca i mladež u svijetu umjetnosti*. Split, Filozofski fakultet, Centar za interdisciplinarnu studije Studia Mediterranea, Hrvatsko pedagoško-književni zbor, Ogranak Split, 131-135.
12. Huzjak, M. (2016.). Utjecaj međupredmetnog povezivanja na uspješnost učenika pri poučavanju likovne kulture. *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 18(2), 85-109. <https://hrcak.srce.hr/clanak/255589> (16.8.2022.)
13. Huzjak, M. (2013). *Metoda analitičkog promatranja u razvoju dječjeg crteža*, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 86-87. <https://www.bib.irb.hr/640876> (16.8.2022.)
14. Huzjak, M. (2008). *Učimo gledati 1 – 4*, priručnik za učitelje. Zagreb: Školska knjiga.
15. Jennings, P.A. i Greenberg, M.T. (2009). The Prosocial Classroom: Teacher Social and Emotional Competence in Relation to Student and Classroom Outcomes. *Review of*

16. Jurčić, M. (2012). *Pedagoške kompetencije suvremenog učitelja*. Zagreb: Recedo d.o.o.
17. Jurčić, M. (2014). Kompetentnost nastavnika-pedagoške i didaktičke dimenzije. *Pedagogijska istraživanja*, 11(1), 77-91. <https://hrcak.srce.hr/clanak/205883> (17.8.2022.)
18. Karlavaris, B. (1991). *Metodika likovnog odgoja I*. Rijeka: Hofbauer
19. Kuščević, D., Ćosić M. i Mišurac, I. (2020). Korelacija matematike i likovne kulture u nižim razredima osnovne škole. *Školski vjesnik - časopis za pedagoška i školska pitanja*, 15(1), 23-40. <https://www.bib.irb.hr/241957> (17.8.2022.)
20. Lindström, L. (2009). Studio Thinking: A ReviewEssay. *International Journal of Education & the Arts*, 10(9). <http://www.ijea.org/v10r9/v10r9.pdf> (16.8.2022.)
21. Milat, J. (2005). Pedagoške paradigme izrade kurikuluma. *Pedagogijska istraživanja*, 2(2), 199-208. <https://hrcak.srce.hr/clanak/205407> (16.8.2022.)
22. Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje (2011). <https://mzo.gov.hr/istaknute-teme/odgoj-i-obrazovanje/nacionalni-kurikulum/125> (16.8.2022.)
23. Peić, M. (1990). *Pristup likovnom djelu*. Zagreb: Školska knjiga.
24. Poljak, V. (1970). *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.
25. Roca, J. (1979). *Likovni odgoj u osnovnoj školi/Priručnik za nastavnike likovnog odgoja i razredne nastave*. Zagreb: Školska knjiga.
26. Skok, P. (1999). Društvene i edukacijske pretpostavke za ostvarivanje kvalitetnog nastavnika. U: Rosić, V. (ur.) *Nastavnik – čimbenik kvalitete u odgoju i obrazovanju*. Zbornik radova. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci, 282–288.
27. Šimunović, J. (2006). Načelo korelacije u nastavi katoličkog vjeronauka u osnovnoj školi s posebnim naglaskom na međupredmetnu korelaciju. *Obnovljeni Život : časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 61(3), 329-351. <https://hrcak.srce.hr/4634> (17.8.2022.)
28. Tacol, T. (2003). *Likovno izražanje: didaktična izhodišča za problemski pouk likovne vzgoje v devetletni osnovni šoli*. Ljubljana: Debora.
29. Tomljenović, Z. (2016). Nastavne metode kao čimbenik kvalitete u nastavi likovne kulture. *Školski vjesnik: časopis za pedagojsku teoriju i praksu*, 65, 261-273. <https://hrcak.srce.hr/160183> (16.8.2022.)

30. Tomljenović, Z. i Novaković, S. (2013). Mišljenja učitelja razredne nastave o učenju i poučavanju likovne kulture u osnovnoj školi. *Inovacije u nastavi*, 27(1), 31-41. <https://www.bib.irb.hr/698204> (16.8.2022.)
31. Tomljenović, Z. i Novaković, S. (2017). Profesionalni razvoj učitelja primarnog obrazovanja na likovnoumjetničkom i likovnopedagoškom području. *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 19(3), 177-195. <https://hrcak.srce.hr/clanak/296463> (17.8.2022.)
32. Turković, V. (2013). Likovno obrazovanje: nove pedagoške prakse. U: Milanović, D., Bežen, A. i Domović, Vlatka (ur.) *Metodike u suvremenom odgojno-obrazovnom sustavu*. Zagreb: Akademija odgojno-obrazovnih znanosti Hrvatske, 279-292. <https://www.bib.irb.hr/733446> (17.8.2022.)
33. Vanek, K., Maras, A. i Karabin, P. (2021). Tko su dobri učitelji? *Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju i praksu*, 70(2), 349-370. <https://hrcak.srce.hr/265588> (16.8.2022.)
34. Vidić, S. i Vrkić Dimić, J. (2015). Korelacija i timski rad u nastavi – holistički pristup učenju i poučavanju. *Acta Iadertina*, 12(2), 93-114. <https://hrcak.srce.hr/clanak/280202> (17.8.2022.)
35. Vlahek, I. (2016). Razredno-nastavno ozračje i radno iskustvo učitelja. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 62(2), 119-130. <https://hrcak.srce.hr/179031> (17.8.2022.)
36. Winner, Ellen (2005). *Darovita djeca*. Lekenik: Ostvarenje d.o.o.
37. Županić Benić, M. i Vidović, B. (2018). Encouraging creativity in teaching art. U: Gómez Chova, L., López Martínez, A. i Candel Torres, I. (ur.). *International Conference of Education*. Seville, Spain: IATED Academy, 7051-7058.
38. Županić-Benić, M. (2017). *Stručne kompetencije učitelja u kurikulumu umjetničkih područja*. Doktorski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.
39. Duh, M. i Zupančić, T. (2009). Suvremeno likovno stvaralaštvo kao sadržaj likovnoga projekta u vrtiću. U: H. Ivon (ur.), *Djeca i mladež u svijetu umjetnosti*. Split, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Centar za interdisciplinarnu studiju Studia Mediterranea, Hrvatski književno pedagoški zbor – ogranak Split, 51-77.

## 11. Prilozi

Anketni upitnik:

Spol

a) M

b) Ž

1. Na praznu crtu upišite Vašu dob (upisati broj).

\_\_\_\_\_

2. Godine radnog iskustva u odgoju i obrazovanju:

a) do 5 godina

b) od 6 do 10 godina

c) od 11 do 20 godina

d) od 21 do 35 godina

e) više od 35 godina

3. Završeni studij:

a) dvogodišnji studij razredne nastave na Učiteljskoj akademiji

b) četverogodišnji studij razredne nastave bez pojačanog predmeta

c) četverogodišnji studij razredne nastave s pojačanim predmetom

d) petogodišnji studij razredne nastave s modulom

e) ostalo: \_\_\_\_\_

4. Molim Vas, navedite pojačani predmet/modul/strani jezik ovisno o Vašem prethodnom odgovoru/vrsti završenog studija:

\_\_\_\_\_

1.Posjedujem osnovnu količinu i kvalitetu znanja i sposobnosti za provedbu nastave likovne kulture.

1      2      3      4      5

2.Posjedujem znanje i praktične vještine u baratanju likovnim tehnikama i materijalima.

1      2      3      4      5

3.Uspješno baratam pojmovima likovnog jezika i prepoznajem ih na likovnim djelima.

1      2      3      4      5

4.Primjenjujem međupredmetnu korelaciju (nastavne sadržaje likovne kulture koreliram sa sadržajima drugih predmeta).

1      2      3      4      5

5.Sposoban/ na sam analizirati dječje likovne radove.

1      2      3      4      5

6.Sposoban/na sam vrednovati i ocjenjivati dječje likovne radove.

1      2      3      4      5

7.Primjenjujem suvremene nastavne metode u nastavi likovne kulture.

1      2      3      4      5

8.Samostalno kreiram nastavne sadržaje likovne kulture.

1      2      3      4      5

9.Sposoban/na sam odrediti zadatak i cilj poučavanja nastavnih sadržaja likovne kulture.

1      2      3      4      5

10.Prepoznajem likovno darovite učenike.

1      2      3      4      5

11.Posjedujem znanje i vještine za rad s likovno darovitim učenicima.

1      2      3      4      5

12.Sposoban/na sam oblikovati poticajno i kreativno ozračje u nastavi likovne kulture.

1      2      3      4      5

13.Učenika potičem na kritičko i kreativno mišljenje te izražavanje u nastavi likovne kulture.

1      2      3      4      5

14.Sposoban /na sam odabrati likovnoumjetničko djelo kao sredstvo za rad u nastavi likovne kulture.

1      2      3      4      5

15.Sposoban/na sam osmisliti i razviti kvalitetan interaktivni razgovor s učenicima koji će im pomoći u ostvarivanju ciljeva određene nastavne teme.

1      2      3      4      5

16.Uspješno procjenjujem ishode učenja u nastavi likovne kulture.

1      2      3      4      5

17.Posjedujem sposobnost objektivnog procjenjivanja učenika u nastavi likovne kulture.

1      2      3      4      5

18.Ostvarujem ishode učenja unutar satnice nastave likovne kulture propisane kurikulumom.

1      2      3      4      5

19.Koristim video materijale u provedbi nastave likovne kulture.

1      2      3      4      5

20.Služim se PowerPoint prezentacijom u motivaciji.

1      2      3      4      5

21.Koristim se virtualnim šetnjama kroz galerije.

1      2      3      4      5

22.Koristite li likovnoumjetničko djelo (reprodukciju) na svakom satu likovne kulture?

DA    NE

23. Koliko puta u školskoj godini vodite učenike na umjetničke događaje i aktivnosti kulturno – znanstvenih ustanova (galerija i sl.)?

a) jednom mjesečno

b) dva puta u polugodištu

c) jednom u polugodištu

d) jednom u godini

e) nikad

24. Koja je Vaša osnovna uloga u provedbi nastave likovne kulture?

\_\_\_\_\_

Popis grafikona:

Grafikon 1. Spol ispitanika

Grafikon 2. Dob ispitanika

Grafikon 3. Godine radnog iskustva u odgoju i obrazovanju

Grafikon 4. Završeni studij

Grafikon 5. Posjedovanje znanja i praktičnih vještina u baratanju likovnim tehnikama i materijalima

Grafikon 6. Uspješnost baratanja pojmovima likovnog jezika i prepoznavanje istih na likovnim djelima

Grafikon 7. Posjedovanje dovoljne količine i kvalitete znanja i sposobnosti za provedbu nastave likovne kulture

Grafikon 8. Uspješnost procjenjivanja ishoda učenja u nastavi likovne kulture

Grafikon 9. Ostvarivanje ishoda učenja unutar satnice nastave likovne kulture propisane kurikulumom

Grafikon 10. Sposobnost određivanja zadatka i cilja poučavanja nastavnih sadržaja likovne kulture.

Grafikon 11. Primjenjivanje suvremenih nastavnih metoda u nastavi likovne kulture

Grafikon 12. Sposobnost analiziranja dječjih likovnih radova

Grafikon 13. Sposobnost objektivnog procjenjivanja učenika i učeničkih radova u nastavi likovne kulture

Grafikon 14. Sposobnost vrednovanja i ocjenjivanja dječjih likovnih radova

Grafikon 15. Sposobnost oblikovanja poticajnog i kreativnog ozračja u nastavi likovne kulture

Grafikon 16. Sposobnost osmišljavanja i razvijanja kvalitetnog interaktivnog razgovora s učenicima koji će im pomoći u ostvarivanju ciljeva određene nastavne teme

Grafikon 17. Poticanje učenika na kritičko i kreativno mišljenje te izražavanje u nastavi likovne kulture

Grafikon 18. Sposobnost odabiranja likovnoumjetničkog djela kao sredstva za rad u nastavi likovne kulture

Grafikon 19. Korištenje likovnoumjetničkog djela/reprodukcije na svakom satu likovne kulture

Grafikon 20. Prepoznavanje likovno darovitih učenika

Grafikon 21. Posjedovanje znanja i vještina za rad s likovno darovitim učenicima

Grafikon 22. Primjena međupredmetne korelacije/ koreliranje nastavnih sadržaja likovne kulture sa sadržajima drugih predmeta



Popis tablica:

Tablica 1. Postotak odgovora „slažem se“ na tvrdnje o korištenju suvremenih nastavnih metoda

Tablica 2. Postotak odabira ponuđenih odgovora na pitanje Koliko puta u školskoj godini vodite učenike na umjetničke događaje i aktivnosti kulturno – znanstvenih ustanova (galerija i sl.)?

## Izjava o samostalnoj izradi rada

Izjavljujem da sam ja, Paula Šturlan, studentica integriranog preddiplomskog i diplomskog sveučilišnog Učiteljskog studija Učiteljskog fakulteta u Zagrebu, ovaj diplomski rad pod nazivom *Uloga i kompetencije učitelja u provedbi nastave likovne kulture* izradila samostalno, koristeći se vlastitim znanjem i navedenom literaturom.

---

Potpis pristupnika